

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, Benedict (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso. (chapter 1)
- Batchelor, Carol A. (1998). "Statelessness and the Problem of Resolving Nationality Status," *International Journal of Refugee Law*, Vol.10, No.1/2, pp.156-183.
- Berg, Eiki and Houtum, Henk van (eds.) (2003). *Routing borders between territories, discourse and practice*. England: Ashgate Publishing Limited.
- Berkeley, Bill. (2009). "Stateless People, Violent States," *World Policy Journal*, Spring, pp 3-15.
- Bosniak, Linda (2006). *The Citizen and The Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. New Jersey: Princeton University Press.
- Castles, Stephen (2005). "Hierarchical Citizenship in a World of Unequal Nation-State," *Political Science and Politics*, Vol.38, No.4, pp. 689-692.
- Gelazis, Nida M. (2004). "The European Union and the Statelessness Problem in the Baltic States," *European Journal of Migration and Law*, Vol 6, pp.225-242.
- Hastings, Donnan & Thomas M. Wilson. (1999). *Border: Frontiers of Identity, Nation and State*. Oxford: Berg.
- Hess, Julia Meredith (2006). "Statelessness and the State: Tibetans, Citizenship, Nationalist Activism in a Transnational World," *International Migration*, Vol 44, No.1, pp.79-103.
- Institute of Asian Studies Chulalongkorn University.(1988). *Thailand : a first asylum country for Indochinese refugees*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Kerber, Linda K. (2005). "Toward a History of Statelessness in America," *American Quarterly*, Vol 57, No.3, pp.727-749.

- Kolossov, Vladimir (1999). "Ethnic and political identities and territorialities in the post-Soviet space," *GeoJournal*, Vol.48, pp.71–81.
- Lee, Tang Lay (2005). *Statelessness, Human Rights and Gender: Irregular Migrant Workers from Burma in Thailand*. Martinus Nijhoff Publisher.
- Mann, Michael (1999). "The Dark Side of Democracy: The Modern Tradition of Ethnic and Political Cleansing," *New Left Review*, 1/235 (May-June), pp.18-45.
- Phunthip Kanchanachittra Saisoonthorn (2006). "Development of Concepts on Nationality and the Efforts to Reduce Statelessness in Thailand," *Refugee Survey Quarterly*, Vol.25, Issue 3, pp.40-53.
- Renolds, Craig J. (2547). "State versus Nation in Histories of Nation-building with special reference to Thailand," *วารสารไทยคดีศึกษา*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (เมษายน-กันยายน).
- Robinson, William Courtland (1998). *Terms of refuge: the Indochinese exodus & the international response*. London : Zed Books.
- Sassen, Saskia (2002). "Towards Post-National and Denationalized Citizenship" in Isin, Engin F and Turner, Bryan S (eds), *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage Publications.
- Sassen, Saskia (2006). *Territory, Authority, Rights: from medieval to global assemblages*. Princeton : Princeton University Press.(chapter 6)
- Sommer, Margaret R. (2008). *Genealogies of Citizenship: Markets, Statelessness, and the Right to Have Rights*. New York: Cambridge University Press.
- Soysal, Yasemin (1994). *Limits of Citizenship*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Zakaria, Fareed (1997). "The Rise of Illiberal Democracy," *Foreign Affairs*, November/December.

ภาษาไทย

กระทรวงแรงงาน, สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน. (2548). ตารางเปรียบเทียบผลการพิจารณาจำนวนการจ้างแรงงานต่างด้าว (โควตา) การจัดทำทะเบียนราษฎรผู้ไม่มีสัญชาติไทย การตรวจสุขภาพ และการพิจารณาอนุญาตทำงานของแรงงานต่างด้าวทั่วประเทศ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

กลุ่มงานความมั่นคง, ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี. (2552). เอกสารประกอบการประชุมการศึกษาดูงานของคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและแนวทางการแก้ไขการไร้สถานะและสิทธิของบุคคลในประเทศไทย วุฒิสภา ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. ห้องประชุมมิตรไมตรี 1 ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี, 16 ตุลาคม 2552

แกรนท์ อีแวนส์. (2549). ประวัติศาสตร์สังเขปประเทศลาว ประเทศกลางแผ่นดินเอเชียอาคเนย์ (ดุซง์เฮย์มอนด์, ผู้แปล). เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.

ขจัตภัย บุรุษพัฒน์. (2536). ผู้อพยพลี้ภัยจากอินโดจีน. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.

ชิต ถาวรนุกิจกุล (2547). บทวิเคราะห์แนวความคิดทางการเมืองเบื้องหลังพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ครุณี ไพศาลพาณิชย์กุล, ปิ่นแก้ว อุ่นแก้ว และกรรณก วัฒนภูมิ. (2553). สรุปสถานการณ์ด้านสถานะบุคคลและสิทธิของคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ ประจำปี 2552. สถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อเฝ้าระวังสภาวะไร้รัฐ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

เดชา ตั้งสีฟ้า. (2549). "(ร่าง) ลักษณะข้ามชาติ". ศูนย์ข่าวสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เดชา ตั้งสีฟ้า.(2551). "อ่านคู่มือข้าราชการ เขียนพื้นที่วัฒนธรรม: วาทกรรมวัฒนธรรมของรัฐไทยกับพื้นที่ในระหว่างไทย-มาเลเซีย", ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, แผ่นดินจินตนาการ : รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ธราดล ทิพยมนตรี. (2544). การส่งกลับผู้อพยพชาวเวียตนามและลาว. การศึกษาปัญหาพิเศษตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทั่วไป), มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธนศ วงศ์ยานนาวา.(2546)“อำนาจอธิปไตยกับสภาวะสมัยใหม่: พื้นที่ลี้ภัยและความเป็นตัวตน”,
รัฐศาสตร์สาร. 24, (ฉบับพิเศษ), หน้า 205-276.

เบน แอนเดอร์สัน. (2552). ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม
(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ).(2546). อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

มูลนิธิสานวัฒนธรรม. (2550). สรุปผลการประชุม 1 ปี ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิ
ของบุคคล. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ยศ สันตสมบัติ. (2551). อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลใน
สังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ยิ่งยง เรืองทอง. (2525). ความคิดเห็นของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อชาวลาวอพยพ.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

รัฐบาลไทย. (2552). ข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี ข่าวที่ 01/11 วันที่ 3 พฤศจิกายน 2552. [ออนไลน์]
เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th> วันที่เข้าถึงข้อมูล 5 พฤศจิกายน 2552.

รัตนา โตสกุล.(2552). “วัฒนธรรมข้ามแดน เอื้อนเคยอยู่ อยู่เคยนอน ต้องจรรยา: ชาวลาวลี้ภัยใน
สหรัฐอเมริกา”, ใน สุวรรณา เกียรติไกรเพชร (บรรณาธิการ) ความไกลห่างของวัฒนธรรมศึกษา
ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ศศิประภา จันทะวงศ์. (2552). วาทกรรมความเป็นพลเมือง ความหมาย และการต่อรองของชนกลุ่ม
น้อย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สภาพนายความ, คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน ด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัด
ถิ่น. (2552). รายงานข้ามชาติ: ความหมายและนโยบาย. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก
<http://www.statelessperson.com/www/?q=node/6712>. (12 สิงหาคม 2552)

สุชาติ ทวีสิทธิ์. (2552). “พลเมืองจินตนาการกับคนลาวไร้ รัฐที่ชายแดนอีสาน”. ลุ่มน้ำโขงศึกษา ฉบับ
พิเศษ 2552, สายน้ำ ผู้คนชายแดน วัฒนธรรม การค้า การเมือง. อุบลราชธานี: คณะศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สำนักงานศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ. (2520). การดำเนินการต่อผู้อพยพจากลาว เขมร เวียดนาม
ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. "รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และความทันสมัย," บทความเสนอในการประชุมวิชาการ
"ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม" ระหว่างวันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 จังหวัดเชียงใหม่. (เอกสารอัด
สำเนา).

เอกชัย ปิ่นแก้ว. (2548). การเมืองเรื่อง "สัญชาติไทย": ความคลุมเครือของพรมแดนแห่งรัฐและพรมแดน
แห่งสิทธิมนุษยชน กรณีปัญหาสัญชาติชาว อ.แม่ฮาด จ.เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. (2553). กองทุนสุขภาพคนไร้สถานะส่อวุ่น! ทว่างบไม่พอ เสนอซื้อประกัน
สุขภาพ สปสช.แทน. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก [http://www.statelessperson.com/www/](http://www.statelessperson.com/www/?q=node/7359)
[?q=node/7359](http://www.statelessperson.com/www/?q=node/7359). วันที่เข้าถึงข้อมูล 13 เมษายน 2553.

ภาคผนวก ก

ด่วนมาก

ที่ มท ๐๓๐๔.๑/ว ๑๕๙๗

กระทรวงมหาดไทย

ถนนอัษฎางค์ กทม. ๑๐๒๐๐

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑

เรื่อง การขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัด และปลัดกรุงเทพมหานคร

อ้างถึง พระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑
๒. ตารางการวินิจฉัยคุณสมบัติของบุคคลที่จะได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้วยพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๓ บัญญัติให้บุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยเพราะเกิดในราชอาณาจักรไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ข้อ ๑ และผู้ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ข้อ ๒ รวมถึงบุตรของบุคคลดังกล่าวที่เกิดในราชอาณาจักรไทยก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (เกิดก่อนวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑) และไม่ได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๗ ทวิ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ถ้าบุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่จริงในราชอาณาจักรไทยติดต่อกันโดยมีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และเป็นผู้มีความประพฤติดี หรือทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมหรือประเทศไทย ให้ได้สัญชาติไทยตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เว้นแต่ผู้ซึ่งรัฐมนตรีมีคำสั่งอันมีผลให้เป็นผู้มีสัญชาติไทยแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ โดยให้ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวยื่นคำขอลงรายการสัญชาติในเอกสารการทะเบียนราษฎรต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาในปัจจุบันเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ กล่าวคือตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑ เป็นต้นไป

กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อให้การปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขอลงรายการสัญชาติไทยของบุคคลที่ได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อยและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงกำหนดแนวทางปฏิบัติและขอให้จังหวัดและกรุงเทพมหานครแจ้งอำเภอ สำนักงานเขต สำนักทะเบียนอำเภอและสำนักทะเบียนท้องถิ่นทุกแห่งในเขตพื้นที่รับผิดชอบถือปฏิบัติ ดังนี้

/๑. บุคคลที่มี...

๑. บุคคลที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่จะได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้แก่

(๑) ผู้ที่เกิดในประเทศไทยและเคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิดแต่ถูกถอนสัญชาติไทยโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ กล่าวคือเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทยก่อนวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวและบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมารดา (กรณีไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย) เป็นคนต่างด้าวที่ได้รับผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หรือเข้ามาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

(๒) ผู้ที่เกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ กล่าวคือเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทยระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ (เกิดก่อนพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้บังคับ) โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวและบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือมารดา (กรณีไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมาย) เป็นคนต่างด้าวที่ได้รับผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หรือเข้ามาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

(๓) บุตรของบุคคลตาม (๑) และ (๒) ที่เกิดในประเทศไทยก่อนวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เฉพาะบุคคลที่ไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิด รายละเอียดปรากฏตามตารางวินิจฉัยที่ส่งมาพร้อมนี้ ทั้งนี้ บุคคลตาม (๑) - (๓) จะต้องมิชื่อและรายการบุคคลในเอกสารการทะเบียนราษฎรไม่ว่าจะเป็นเอกสารที่มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลักหรือไม่ก็ตาม ได้แก่ สูติบัตร ทะเบียนคนเกิด ทะเบียนบ้าน ใบรับแจ้งการย้ายที่อยู่ หรือทะเบียนประวัติราษฎร เช่น ท.ร.๓๘ ท.ร.๓๘ ก เป็นต้น และหากผู้ยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยมีเอกสารการทะเบียนราษฎรอื่นมาแสดง เช่น บัญชีสำมะโนครัว ใบรับแจ้งการเกิด หนังสือรับรองการเกิด เป็นต้น หรือเอกสารราชการอื่นซึ่งเจ้าพนักงานได้จัดทำขึ้นจากหลักฐานการทะเบียนราษฎร ให้สำนักทะเบียนทำหนังสือหรือสำนักทะเบียนกลางเพื่อพิจารณาเป็นการเฉพาะราย

๒. การยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทย ให้ใช้คำขอตามแบบที่ส่งมาพร้อมนี้ โดยให้ผู้ขอลงรายการสัญชาติไทยยื่นคำขอต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น ณ สำนักทะเบียนแห่งที่ผู้ขอมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านหรือมีภูมิลำเนาอยู่ปัจจุบัน พร้อมด้วยหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารการทะเบียนราษฎร หลักฐานที่แสดงว่าเป็นผู้ที่เกิดในประเทศไทย และเอกสารอื่นๆ (ถ้ามี) เช่น หลักฐานการศึกษา หลักฐานการรับราชการทหาร หลักฐานการเสียภาษี หนังสือรับรองการทำคุณประโยชน์ให้แก่ราชการหรือสังคมซึ่งออกให้โดยหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานที่รัฐให้การรับรอง ใบสำคัญถิ่นที่อยู่หรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว เป็นต้น ทั้งนี้ ถ้าผู้ขอลงรายการสัญชาติไทยเป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน ๑๕ ปีบริบูรณ์ ให้บิดา มารดาหรือผู้ปกครองที่อุปการะเลี้ยงดูเด็กเป็นผู้ยื่นคำขอแทน

/๓. เมื่อนายทะเบียน...

๓. เมื่อนายทะเบียนได้รับคำขอพร้อมหลักฐานตามข้อ ๒ แล้วให้ดำเนินการดังนี้

๓.๑ ให้ตรวจสอบหลักฐานการมีชื่อและรายการบุคคลในเอกสารการทะเบียนราษฎรและสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงว่าผู้ยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยเป็นบุคคลคนเดียวกับผู้มีชื่อในเอกสารการทะเบียนราษฎรและเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่จะได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ ตามข้อ ๑ (๑) (๒) หรือ (๓)

๓.๒ สอบสวนผู้ยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยให้ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับบิดามารดา สัญชาติของบิดามารดา สถานที่เกิด จำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาและที่อยู่ปัจจุบัน รวมถึงความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยเฉพาะประเด็นนี้ให้นายทะเบียนบันทึกถ้อยคำไว้ในบันทึกการสอบสวน (ปค.๑๔) ด้วยข้อความว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จะประพฤติตนเป็นพลเมืองดีภายใต้กฎหมายของประเทศไทยตลอดไป หากไม่เป็นไปตามที่ปฏิญาณไว้ ข้าพเจ้ายินยอมให้ถอนสัญชาติไทยของข้าพเจ้าได้” แล้วให้ผู้ยื่นคำขอลงลายมือชื่อหรือพิมพ์ลายนิ้วมือกำกับข้อความดังกล่าวในบันทึกการสอบสวนต่อหน้านายทะเบียนและพยานอย่างน้อย ๒ คน

๓.๓ สอบสวนพยานบุคคลผู้นำเชื่อถือเพื่อให้การรับรองเรื่องการมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นหลักแหล่งอยู่จริงติดต่อกันในประเทศไทย และเรื่องการมีความประพฤติดีหรือการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมของผู้ยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยโดยใช้เกณฑ์ ดังนี้

๓.๓.๑ กรณีผู้ยื่นคำขอมีชื่อและรายการบุคคล และเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก ในทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๓ หรือ ท.ร.๑๔) อยู่ก่อนแล้ว ให้สอบสวนพยานบุคคลผู้นำเชื่อถือนับจำนวน ๓ คน

๓.๓.๒ กรณีผู้ยื่นคำขอไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านฉบับที่มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก แต่มีหลักฐานทะเบียนประวัติราษฎรที่มีเลขประจำตัวประชาชนหรือเอกสารราชการ เช่น หลักฐานการศึกษา หลักฐานการรับราชการทหาร หลักฐานการเสียภาษีติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี เป็นต้น ให้สอบสวนพยานบุคคลผู้นำเชื่อถือนับจำนวนไม่น้อยกว่า ๔ คน

๓.๓.๓ กรณีผู้ยื่นคำขอมีชื่อในทะเบียนบ้านหรือเอกสารการทะเบียนราษฎรฉบับที่ไม่มีเลขประจำตัวประชาชน ๑๓ หลัก และไม่มีหลักฐานเอกสารราชการ ให้สอบสวนพยานบุคคลผู้นำเชื่อถือนับจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ คน

๓.๓.๔ กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ให้สอบสวนบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่อุปการะเลี้ยงดูผู้นั้น และพยานบุคคลผู้นำเชื่อถือนับจำนวนไม่เกิน ๒ คน

ทั้งนี้ พยานบุคคลผู้นำเชื่อถือหมายถึงผู้ที่มีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้านซึ่งมีฐานะมั่นคง เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่น มีที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นเป็นประจำมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี และรู้จักคุ้นเคยกับผู้ยื่นคำขอเป็นอย่างดี ถ้าเป็นข้าราชการต้องเป็นข้าราชการตั้งแต่ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไปหรือเทียบเท่า หรือพนักงานของ

/รัฐที่ดำรง...

รัฐที่ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าชั้นสัญญาบัตร ถ้าเป็นข้าราชการบำนาญต้องเคยเป็นข้าราชการไม่ต่ำกว่าชั้นตรีหรือเคยเป็นทหารตั้งแต่ชั้นสัญญาบัตร

๔. เมื่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอและดำเนินการตามข้อ ๓ แล้ว ให้รวบรวมหลักฐานทั้งหมดพร้อมความเห็นเสนอนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตแล้วแต่กรณีพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น กรณีนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตพิจารณาเห็นว่าผู้ขอไม่มีคุณสมบัติที่จะได้สัญชาติไทยตามกฎหมายกำหนดหรือพยานหลักฐานของผู้ขอไม่ถูกต้องครบถ้วนและมีคำสั่งไม่อนุมัติ ให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตแล้วแต่กรณีแจ้งผู้ขอลงรายการสัญชาติไทยทราบเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่ที่มีคำสั่งโดยให้ระบุเหตุผลที่ไม่อนุมัติ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องและสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งให้ผู้ยื่นคำขอทราบด้วย และให้ส่งเรื่องคืนนายทะเบียนเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน

๕. การเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๔) ของบุคคลที่ได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้นายทะเบียนดำเนินการตามระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๕ ข้อ ๑๐๒ โดยอนุโลม กำหนดเลขประจำตัวประชาชนเป็นบุคคลประเภท ๘ กลุ่มบุคคลที่ ๗๓ (๘ xxxx ๗๓xxx xx x) และให้หมายเหตุเพิ่มเติมในฐานข้อมูลการทะเบียนราษฎรและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านว่า “บุคคลลำดับที่ .. ได้สัญชาติไทยโดยมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑” แล้วลงลายมือชื่อนายทะเบียนพร้อมวันเดือนปีกำกับไว้ทุกรายสำหรับวิธีการให้เลขประจำตัวประชาชนกลุ่มบุคคลที่ ๗๓ นั้น ให้สำนักทะเบียนอำเภอและสำนักทะเบียนท้องถิ่นรายงานขอเลขจากสำนักทะเบียนกลางโดยเมื่อนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตพิจารณาอนุมัติให้ผู้ขอรายใดได้ลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน (ท.ร.๑๔) ให้นายทะเบียนจัดทำสำเนาหรือถ่ายเอกสารแบบคำขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านฯ ของผู้นั้นเก็บติดกับเรื่องไว้เป็นหลักฐาน ๑ ฉบับ ส่วนคำขอที่เป็นต้นฉบับให้ส่งไปยังสำนักทะเบียนกลางเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดเลขประจำตัวประชาชน โดยสำนักทะเบียนกลางจะส่งเลขดังกล่าวให้สำนักทะเบียนที่เกี่ยวข้องผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์

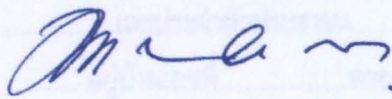
๖. การได้สัญชาติไทยของบุคคลต่างๆ ตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นการได้สัญชาติไทยโดยผลของกฎหมายซึ่งจะมีผลตั้งแต่วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ เป็นต้นมา ดังนั้น กรณีผู้ที่ได้ลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตามมาตรา ๒๓ ประสงค์จะขอแก้ไขรายการสัญชาติในสูติบัตรจากสัญชาติอื่นหรือไม่ได้สัญชาติไทยเป็นสัญชาติไทย นายทะเบียนไม่อาจดำเนินการแก้ไขได้เนื่องจากรายการดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงขณะที่บุคคลนั้นเกิด อย่างไรก็ตามนายทะเบียนสามารถบันทึกเพิ่มเติมในสูติบัตรและทะเบียนคนเกิดได้ว่า “นาย/นางสาว/นาง.....ได้สัญชาติไทยโดยมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดเลขประจำตัวประชาชนเป็นเลข ๘ xxxx ๗๓xxx xx x เมื่อวันที่ ...” แล้วให้ลงลายมือชื่อนายทะเบียนและวันเดือนปีกำกับไว้

/๗. เนื่องจากการ...

๗. เนื่องจากการให้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิดแต่ถูกถอนสัญชาติและบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทยแต่ไม่ได้สัญชาติไทยโดยผลของประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ โดยกฎหมายกำหนดให้สัญชาติไทยเป็นการทั่วไป จึงให้นายอำเภอและผู้อำนวยการเขตต้องพิจารณาอนุมัติด้วยตนเองด้วยความรอบคอบ รวดเร็วและเป็นธรรม มิให้มีการเรียกพยานหลักฐานที่เกินความจำเป็น หรือแสวงหาหรือเรียกรับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นอันขาด หากปรากฏการร้องเรียนในเรื่องดังกล่าว และผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่ามีมูลความจริงตามการร้องเรียน ขอให้จังหวัดและกรุงเทพมหานคร พิจารณาลงโทษเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องทั้งทางวินัยและอาญาอย่างเฉียบขาดด้วย

จึงเรียนมาเพื่อดำเนินการโดยเคร่งครัดต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายพงศ์ไพรม วาสุธิต)
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง

สำนักบริหารการทะเบียน

ส่วนการทะเบียนราษฎร

โทร ๐-๒๓๔๑-๓๓๑๓-๖

ด้านหน้า

บัตรรูปถ่ายของผู้ขอลง
รายการสัญชาติไทย
ขนาด ๔ X ๖ ซม.

แบบคำขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน
ตามมาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....ชื่อสกุล.....เลขประจำตัวประชาชน.....

วันเดือนปีเกิด.....สัญชาติ.....อยู่บ้านเลขที่.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

บิดาชื่อ.....สัญชาติ.....เลขประจำตัวประชาชน.....

มารดาชื่อ.....สัญชาติ.....เลขประจำตัวประชาชน.....

ขอยื่นคำขอต่อนายทะเบียนอำเภอ/ท้องถิ่น.....เพื่อขอลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตาม

มาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้แก่ ☐ ตัวข้าพเจ้าเอง ☐ บุคคลอื่นได้แก่

ชื่อ.....ชื่อสกุล.....เลขประจำตัวประชาชน.....

วันเดือนปีเกิด.....สัญชาติ.....อยู่บ้านเลขที่.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

บิดาชื่อ.....สัญชาติ.....เลขประจำตัวประชาชน.....

มารดาชื่อ.....สัญชาติ.....เลขประจำตัวประชาชน.....

มีความสัมพันธ์กับข้าพเจ้าในฐานะ.....

พร้อมคำขอนี้ ข้าพเจ้าได้แนบหลักฐานเอกสารการทะเบียนราษฎรและเอกสารอื่นๆ มาด้วย คือ

☐ สูติบัตร เลขที่.....ลงวันที่.....ออกให้โดยสำนักทะเบียน.....☐ หนังสือรับรองสถานที่เกิด เลขที่.....ลงวันที่.....ออกให้โดย.....☐ สำเนาทะเบียนบ้าน/สำเนาทะเบียนประวัติราษฎร เลขที่.....☐ เอกสารอื่นๆ (ถ้ามี) ได้แก่.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความที่แจ้งไว้ข้างต้นทั้งหมดนั้นเป็นความจริงทุกประการ และขอรับรองว่าผู้ขอลงรายการ
สัญชาติไทยตามคำขอนี้เป็นผู้มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่จะได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓ วรรคหนึ่ง แห่งพระราช-
บัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ หากปรากฏว่ามีการปกปิดข้อเท็จจริงหรือผู้ขอลงรายการสัญชาติไทยเป็นผู้ที่มี
พฤติกรรมซึ่งเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้าพเจ้ายินยอมให้นายทะเบียนยกเลิกเพิกถอน
คำขอนี้ และแจ้งความดำเนินคดีแก่ข้าพเจ้าได้

ลายพิมพ์นิ้วหัวแม่มือซ้าย

ของผู้ขอลงสัญชาติไทย

ลายพิมพ์นิ้วหัวแม่มือขวา

ของผู้ขอลงสัญชาติไทย

(ลงชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(.....)

(ลงชื่อ).....ผู้ขอลงรายการ

(.....) สัญชาติไทย

๑. ได้รับคำขอลงรายการสัญชาติไทยเมื่อวันที่.....เวลา.....น.

๒. ตรวจสอบหลักฐานเอกสารที่แนบมาพร้อมคำขอกับที่แจ้งไว้ในคำขอแล้วปรากฏว่า

☐ ครบถ้วน

☐ ไม่ครบถ้วน

(ลงชื่อ).....เจ้าหน้าที่

(.....)

เสนอนายอำเภอ/ผู้อำนวยการเขต.....

ได้ตรวจสอบคำขอ พยานหลักฐาน และสอบสวนพยานบุคคลตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดแล้วเห็นว่า

☐

ผู้ขอมีคุณสมบัติที่จะได้รับการลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตามมาตรา ๒๓ แห่ง พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ เห็นควรดำเนินการให้

☐

ผู้ขอมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดตามมาตรา ๒๓ แห่ง พ.ร.บ. สัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ เนื่องจาก.....

เห็นควรไม่ดำเนินการให้

☐

อื่นๆ

(ลงชื่อ).....นายทะเบียน

(.....)

วันที่.....

คำสั่งนายอำเภอ/ผู้อำนวยการเขต

☐

อนุญาตตามคำขอ

☐

ไม่อนุญาต เพราะ.....

และให้แจ้งผู้ยื่นคำขอทราบ

(ลงชื่อ).....

(.....)

วันที่.....

ตารางการวินิจฉัยคุณสมบัติของบุคคลที่ได้สัญชาติไทยตามมาตรา ๒๓

แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑

ก. กรณีบุคคลที่ถูกถอนสัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗

กลุ่มที่	สถานที่เกิด	ช่วงเวลาที่เกิด	รายการของบิดาและมารดา			สถานะตาม ปว. ๓๓๗
			บิดา	สถานะการ สมรส	มารดา	
๑	ในราชอาณาจักร	ก่อนวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือ ๒) มีใบสำคัญ ประจำตัวคนต่างด้าว หรือ ๓) เกิดในประเทศไทย	ไม่จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	ถูกถอนสัญชาติ
๒	ในราชอาณาจักร	ก่อนวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือ ๒) มีใบสำคัญ ประจำตัวคนต่างด้าว หรือ ๓) เกิดในประเทศไทย	ถูกถอนสัญชาติ
๓	ในราชอาณาจักร	ก่อนวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	จดทะเบียน /ไม่จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	ถูกถอนสัญชาติ

ข. กรณีบุคคลที่ไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๗

กลุ่มที่	สถานที่เกิด	ช่วงเวลาที่เกิด	รายการของบิดาและมารดา			สถานะตาม ปว. ๓๓๗
			บิดา	สถานะการ สมรส	มารดา	
๑	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือ ๒) มีใบสำคัญ ประจำตัวคนต่างด้าว หรือ ๓) เกิดในประเทศไทย	ไม่จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	ไม่ได้สัญชาติไทย
๒	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ หรือ ๒) มีใบสำคัญ ประจำตัวคนต่างด้าว หรือ ๓) เกิดในประเทศไทย	ไม่ได้สัญชาติไทย
๓	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	จดทะเบียน /ไม่จดทะเบียน	ต่างด้าว ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น กรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ ในราชอาณาจักรเป็น การชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	ไม่ได้สัญชาติไทย

ค. กรณีบุตรของบุคคลที่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทยตาม ปว. ๓๓๗

กลุ่มที่	สถานที่เกิด	ช่วงเวลาที่เกิด	รายการของบิดาและมารดา			สถานะตามกฎหมาย
			บิดา	สถานะการสมรส	มารดา	
๑	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑	ถูกถอนหรือไม่ได้สัญชาติไทย	ไม่จดทะเบียน (เฉพาะผู้ที่เกิดก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕)	ต่างด้าวที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	เกิดก่อน ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ไม่ได้ไทยตาม ปว.๓๓๗ เกิดตั้งแต่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ไม่ได้ไทยตามมาตรา ๗ ทวิวรรคหนึ่ง
๒	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑	ต่างด้าวที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑) ได้รับผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ หรือ ๒) ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว หรือ ๓) หลบหนีเข้าเมือง	จดทะเบียน (เฉพาะผู้ที่เกิดก่อนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕)	ถูกถอนหรือไม่ได้สัญชาติไทย	เกิดก่อน ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ไม่ได้ไทยตาม ปว.๓๓๗ เกิดตั้งแต่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ไม่ได้ไทยตามมาตรา ๗ ทวิวรรคหนึ่ง
๓	ในราชอาณาจักร	ระหว่างวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ ถึงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑	ถูกถอนหรือไม่ได้สัญชาติไทย	จดทะเบียน / ไม่จดทะเบียน	ถูกถอนหรือไม่ได้สัญชาติไทย	ไม่ได้ไทยตามมาตรา ๗ ทวิวรรคหนึ่ง

ภาคผนวก ข

ด่วนที่สุด

ที่ มท 0309.1/ว 51

สำนักทะเบียนกลาง

ถนนสำราญกา ปท. 12150

24 เมษายน 2551

เรื่อง การสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร
เรียน นายทะเบียนจังหวัดทุกจังหวัดและนายทะเบียนกรุงเทพมหานคร

อ้างถึง 1. ระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการสำรวจและจัดทำทะเบียนสำหรับบุคคลที่ไม่มีสถานะ
ทางทะเบียน พ.ศ.2548

2. หนังสือสำนักทะเบียนกลาง ด่วนมาก ที่ มท 0309.1/ว 94 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2549

3. หนังสือสำนักทะเบียนกลาง ด่วนมาก ที่ มท 0309.1/ว 12 ลงวันที่ 5 เมษายน 2550

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. โครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบ
ทะเบียนราษฎร ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 (ปีงบประมาณ 2551)

2. แนวทางและขั้นตอนการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

3. แบบบันทึกการสอบสวน (ปค.14)

ด้วยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2549 อนุมัติให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ
ตามโครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียน
ราษฎรและโครงการเร่งรัดให้สถานะตามกฎหมายกับบุคคลที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยติดต่อกัน
เป็นเวลานาน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลที่ยังไม่ชัดเจนให้เป็นระบบตามยุทธศาสตร์
การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ซึ่งสำนักทะเบียนทุกแห่งได้ดำเนินการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะ
ทางทะเบียนบางกลุ่มไปบ้างแล้ว และเพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว สำนักทะเบียนกลางจึงได้
กำหนดให้มีการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบ
ทะเบียนราษฎรในกลุ่มบุคคลเป้าหมายเพิ่มเติม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยที่มี
ความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยเดิมแต่ถูกสำรวจ และ กลุ่มที่ 2 บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

ดังนั้น เพื่อให้การสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่อ
อยู่ในระบบทะเบียนราษฎรกลุ่มบุคคลเป้าหมายข้างต้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ จึงขอให้
สำนักทะเบียนจังหวัดและสำนักทะเบียนกรุงเทพมหานครแจ้งสำนักทะเบียนอำเภอและสำนักทะเบียน
ท้องถิ่นทุกแห่งในเขตพื้นที่รับผิดชอบดำเนินการ ดังนี้

1. ให้ดำเนินการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนตามแนวทางและขั้นตอนการสำรวจ ฯ
ที่สำนักทะเบียนกลางกำหนด

/2. ขอให้เน้นย้ำ...

(ปก.14)

บันทึก

เรื่อง รับรองบุคคลกรณีขอให้ดำเนินการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....เกิดปี.....อายุ.....ปี

เกิดที่จังหวัด.....ประเทศ.....สัญชาติ.....

บิดา.....มารดา.....อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....อาชีพ.....

ข้าพเจ้าขอให้ด้อยค่าต่อ.....ตำแหน่ง.....

ด้วยความจริงดังนี้

ถาม ท่านมีอาชีพอะไร อยู่ที่ใด

ตอบ ข้าพเจ้า มีอาชีพ.....

สถานที่ทำงาน.....

ถาม ท่านรู้จักกับผู้ที่ขอให้ทางราชการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนอย่างไร และอาศัยอยู่ในประเทศไทยเมื่อใด

ตอบ รู้จักกับ.....เนื่องจาก.....

และอาศัยอยู่ในประเทศไทยเมื่อ.....

ถาม ผู้ที่ขอให้ทางราชการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนเคยได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติของทางราชการหรือไม่

ตอบ () ไม่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติของทางราชการ

() ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติตามโครงการ.....

เมื่อ.....เอกสารที่ได้รับคือ.....

ถาม ปัจจุบันผู้ที่ขอให้ทางราชการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนอาศัยอยู่กับใคร อยู่ที่ใด

ตอบ อาศัยอยู่กับ.....มีความสัมพันธ์เป็น.....

อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อมูลของข้าฯ ที่ให้การมาเป็นความจริงทุกประการ

อ่านให้ฟังแล้วรับว่าถูกต้อง จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูล)

(.....)

(ลงชื่อ.....ผู้สอบสวน/สำรวจ

(.....)

(ลงชื่อ.....พยานคนที่ 1

(.....)

(ลงชื่อ.....พยานคนที่ 2

(.....)

ตำแหน่ง.....โทรศัพท์.....ตำแหน่ง.....โทรศัพท์.....

หมายเหตุ พยานคนที่ 1 เป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยที่นำชื่อถือ

พยานคนที่ 2 เป็นข้าราชการในพื้นที่ หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน

(ปค.14)

บันทึก

เรื่อง ขอให้ดำเนินการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....เกิดปี.....อายุ.....ปี

เกิดที่จังหวัด.....ประเทศ.....สัญชาติ.....

บิดา.....มารดา.....อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....อาชีพ.....

ข้าพเจ้าขอให้ด้วยคำต่อ.....ตำแหน่ง.....

ด้วยความจริงดังนี้

ถาม ท่านมีความประสงค์ที่จะให้ดำเนินการในเรื่องใด

ตอบ ข้าพเจ้า มีความประสงค์มาแจ้งให้ทางราชการดำเนินการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน กลุ่ม.....

ถาม ท่านเดินทางเข้ามาในประเทศไทยทางด่านใด เมื่อใด หรือเป็นผู้เกิดในประเทศไทย

ตอบ () เดินทางเข้ามาในประเทศไทยทางด่าน.....เมื่อ.....

() เกิดในประเทศไทยที่อำเภอ.....จังหวัด.....

ถาม ท่านเคยได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติของทางราชการหรือไม่

ตอบ () ไม่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติของทางราชการ

() ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติตามโครงการ.....

เมื่อ.....เอกสารที่ได้รับ.....

ถาม ปัจจุบันอาศัยอยู่กับใคร เกี่ยวข้องกันอย่างไร อยู่ที่ใด

ตอบ อาศัยอยู่กับ.....มีความสัมพันธ์เป็น.....

อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าด้วยคำของข้าฯ ที่ให้การมานี้เป็นความจริงทุกประการ
อ่านหรือได้รับฟังแล้วรับว่าถูกต้อง จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

(ลงชื่อ.....ผู้ให้ด้วยคำ
(.....)

(ลงชื่อ.....ผู้สอบสวน/สำรวจ
(.....)

(ลงชื่อ.....พยานคนที่ 1
(.....)

(ลงชื่อ.....พยานคนที่ 2
(.....)

ตำแหน่ง.....โทรศัพท์.....ตำแหน่ง.....โทรศัพท์.....

หมายเหตุ พยานคนที่ 1 เป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยที่น่าเชื่อถือ

พยานคนที่ 2 เป็นข้าราชการในพื้นที่ หรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน

บุคคลที่ได้รับการสำรวจ โดยให้จัดทำรายงานการประชุมประชาคมเก็บไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้ในการตรวจสอบ (ให้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน- 31 สิงหาคม 2551)

4. ให้นายทะเบียนพิจารณาและมีคำสั่งให้จัดทำทะเบียนประวัติในส่วนที่ 3 ของแบบ 89 พร้อมลงลายมือชื่อนายทะเบียนให้เรียบร้อยเฉพาะในส่วนของผู้ที่ได้รับการสำรวจที่ผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผ่านการรับรองจากประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชนแล้วให้ดำเนินการบันทึกข้อมูลตามแบบ 89 ลงในระบบคอมพิวเตอร์เพื่อจัดทำทะเบียนประวัติและกำหนดเลขประจำตัว 13 หลัก เป็นบุคคลประเภท 0 หากพบว่าบุคคลดังกล่าวมีรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน (ท.ร.13 หรือ ท.ร.14) หรือมีการจัดทำทะเบียนประวัติไว้แล้วให้เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลส่งพิมพ์ใบแสดงผลการตรวจสอบรายการบุคคลตามแบบ 89/2 เพื่อมอบให้กับบุคคลที่ได้รับการสำรวจไว้เป็นหลักฐานตรวจสอบข้อเท็จจริงต่อไป (ให้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม - 30 กันยายน 2551)

5. ให้นายทะเบียนนัดหมายผู้ที่ได้รับการบันทึกข้อมูลในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรแล้วมาดำเนินการถ่ายรูป พิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือ และจัดทำบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน โดยจะต้องลงนามในใบตอบรับคำขอมิบัตรประจำตัว และให้มารับบัตรที่สำนักทะเบียน (ประมาณ 30 วัน) ซึ่งบัตรประจำตัวจะผลิตที่ศูนย์บริหารการทะเบียนภาคทุกภาค และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วจะจัดส่งให้สำนักทะเบียนดำเนินการต่อไป (ให้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม - 30 พฤศจิกายน 2551)

6. สำหรับบุคคลที่ทาคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ เมื่อสำนักทะเบียนตรวจสอบแล้วปรากฏว่าบุคคลใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ ให้สำนักทะเบียนดำเนินการตามข้อ 4 - 5

การบันทึกรายการและการจัดทำบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

1. โปรแกรมบันทึกรายการบุคคลในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรจะเปิดให้ดำเนินการได้เมื่อมีหนังสือแจ้งให้ดำเนินการแล้วเท่านั้นและให้สำนักทะเบียนดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา ถ้าดำเนินการไม่แล้วเสร็จให้ทำหนังสือแจ้งไปยังสำนักทะเบียนกลางเพื่อพิจารณาตามความเหมาะสมต่อไป

2. การจัดทำบัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนให้ดำเนินการหลังจากการบันทึกรายการบุคคลในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรแล้ว เนื่องจากการจัดทำบัตรประจำตัวของกลุ่มบุคคลดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาในการตรวจสอบลายนิ้วมือกับคน ไม่มีสัญชาติไทย ประมาณ 1 ต่อ 2,000,000 คน จึงต้องใช้เวลาในการตรวจสอบและแจ้งให้มาติดต่อขอรับบัตรหลังจากทำบัตรแล้วไม่น้อยกว่า 30 วัน

3. กรณีบุคคลที่ได้รับการสำรวจและจัดทำบัตรประจำตัวแล้วปรากฏว่าไม่มีการผลิตบัตรภายในกำหนดเวลาและตรวจสอบแล้วว่าไม่มีบัตรค้างเพื่อรอการจัดพิมพ์ในศูนย์บริหารการทะเบียนภาคนั้นมีสาเหตุมาจากบุคคลนั้นมีรายการลายพิมพ์นิ้วมือซ้ำซ้อนกับตัวเองซึ่งมีรายการอื่นอยู่แล้ว เช่น เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูลแล้วแต่ได้ไปแจ้งการทำบัตรแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ หรือมีรายการซ้ำซ้อนกับบุคคลอื่น ก็จะถูกจำหน่ายจากระบบฐานข้อมูลทะเบียนและบัตร

2. บุคคลที่ทำการประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ

- (1) เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันและเดินทางเข้ามาภายในวันที่ 18 มกราคม 2548
- (2) เป็นบุคคลที่ทำการประโยชน์ให้กับประเทศไทยในด้านต่างๆ ที่มีผลงาน ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ เช่น ด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การกีฬารวมถึงด้านอื่น ๆ เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม และจะต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ต่ำกว่าระดับกรมหรือเทียบเท่าเป็นผู้รับรอง
- (3) สำนักทะเบียนบันทึกรายละเอียดตามแบบสำรวจ (แบบ 89) รวบรวมเอกสารตามข้อ (2) เก็บไว้เป็นหลักฐานและทำการสอบสวนผู้ที่ได้รับการสำรวจตามบันทึก (ปก.14)
- (4) การบันทึกการบุคคลในฐานะข้อมูลทะเบียนราษฎรให้ทำการบันทึกลงในบ้านที่อาศัยอยู่จริงขณะที่ทำการสำรวจ
- (5) การบันทึกการบุคคลในฐานะข้อมูลทะเบียนราษฎรให้เลือกกลุ่มที่ 4

ขั้นตอนการดำเนินการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

1. ให้นายทะเบียนอำเภอและนายทะเบียนท้องถิ่นมอบหมายให้บุคคลในพื้นที่ที่ทางราชการเชื่อถือและเป็นที่ไว้วางใจทำหน้าที่สำรวจ โดยให้พิจารณาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและลูกจ้างตามโครงการฯ เป็นอันดับแรก ได้แก่ ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือ โดยให้ออกคำสั่งมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบเขตพื้นที่ และกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการสำรวจ (ให้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม - 31 กรกฎาคม 2551)

2. แบบพิมพ์ที่ใช้ในการสำรวจ ให้ใช้แบบสำรวจตามแบบ 89 และใบตอบรับการสำรวจตามแบบ 89/1 ในการสำรวจต้องกรอรายละเอียดให้ชัดเจนอ่านง่าย รายการที่สำรวจต้องสอบถามให้ได้ข้อเท็จจริง และต้องลงรายละเอียดให้ครบทุกช่อง รายการใดไม่ทราบให้เขียนคำว่า "ไม่ทราบ" และทำการถ่ายรูปถ่ายพร้อมพิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือของบุคคลที่ได้รับการสำรวจลงในแบบสำรวจ 89 และ 89/1 ทุกคน นอกจากนี้ให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสำรวจสอบถามและบันทึกถ้อยคำของบุคคลที่ได้รับการสำรวจทุกรายในแบบบันทึกการสอบสวน (ปก.14) ตามแบบที่ส่งมาด้วยและจะต้องมีพยานไม่น้อยกว่า 2 คน ลงชื่อรับรองในบันทึกการสอบสวนให้เรียบร้อย

3. เมื่อสำนักทะเบียนได้รับแบบสำรวจตามแบบ 89 และบันทึกการสอบสวน(ปก.14) คืนจากเจ้าหน้าที่ผู้ทำการสำรวจ ให้ทำการตรวจสอบเอกสารว่าได้กรอรายละเอียดและมีการลงชื่อครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ และให้สำนักทะเบียนดำเนินการรวบรวมรายชื่อผู้ที่ได้รับการสำรวจตามแบบ 89 เพื่อนำเข้าที่ประชุมของประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน (เฉพาะการสำรวจเพิ่มเติมตามข้อ 1.1) เพื่อพิจารณาตรวจสอบและรับรอง

/ บุคคลที่....

(8) เนื่องจากการสำรวจเพิ่มเติมและปรับปรุงรายการบุคคลในฐานข้อมูลซึ่งถ้ารายการใดที่ได้ทำการบันทึกไปแล้วปรากฏข้อเท็จจริงว่าไม่อยู่ในกลุ่มนี้ก็ให้ดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการได้เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริง

1.2 การสำรวจชนกลุ่มน้อยที่ไปจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (มี ท.ร.38/1)

เป็นการดำเนินการให้กับชนกลุ่มน้อยที่ได้จดทะเบียนไว้ผิดประเภทเนื่องจากสำคัญผิดในข้อเท็จจริง กล่าวคือ ชนกลุ่มน้อยที่ไปจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว และ กัมพูชา) ให้สำนักทะเบียนดำเนินการปรับปรุงฐานข้อมูลบุคคลให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง โดยมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

(1) ให้ผู้ที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้ขออนุญาตทำงานกับกรมการจัดหางานนำเอกสารที่ได้รับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว(ท.ร.38/1) มาแสดงต่อเจ้าหน้าที่เพื่อพิจารณาดำเนินการ

(2) ให้ใช้แบบสำรวจ (แบบ 89) บันทึกรายละเอียดข้อมูลของผู้รับการสำรวจ

A (3) จะต้องเป็นผู้ที่เคยได้รับการสำรวจตามโครงการจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว (มี ท.ร.38/1) โดยจะต้องเป็นบุคคลที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยภายในวันที่ 18 มกราคม 2548 และจะต้องไม่เป็นผู้ที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการจัดหางานและไม่ใช่แรงงานต่างด้าวที่เดินทางมาจากประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา เพื่อที่จะทำงานในประเทศไทย

B (4) หากผู้จะเข้ารับการสำรวจอ้างว่าเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 40 จังหวัดและได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยภายในวันที่ 30 กันยายน 2542 ก็ให้สำนักทะเบียนดำเนินการสอบสวนตามแบบบันทึก(ป.ค.14) หากเชื่อได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยจริงก็ให้ดำเนินการปรับปรุงฐานข้อมูลโดยเลือกกลุ่มที่ 1 และบันทึกรายการบุคคลในบ้านชนกลุ่มน้อย

(5) หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ที่จะเข้ารับการสำรวจได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยหลังวันที่ 30 กันยายน 2542 ก็ให้ปรับปรุงฐานข้อมูลและเลือกกลุ่มที่ 6 และบันทึกรายการบุคคลในบ้านที่อาศัยอยู่จริง

(6) ทำการสอบสวนผู้ที่ได้รับการสำรวจและผู้ที่มีสัญชาติไทยและนำเชื้อถือตามบันทึก(ป.ค.14) โดยให้รับรองว่าผู้ที่ได้รับการสำรวจนั้นเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยที่ได้มีการจัดทำทะเบียนประวัติไว้ และจะต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันมาโดยตลอดสามารถตรวจสอบได้

(7) การบันทึกรายการบุคคลในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรจะมีชุดโปรแกรมการเปลี่ยนจากบุคคลที่เคยได้รับการสำรวจตามโครงการจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว(เลขประจำตัว 00-XXXX-XXXXXX-X) เป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน (เลขประจำตัว 0-XXXX-89XXX-XX-X) โดยให้ปรับปรุงฐานข้อมูลเป็นกลุ่มที่ 1 หรือกลุ่มที่ 6 ตามข้อ (4) หรือ (5)

แนวทางและขั้นตอนการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

(ตามหนังสือสำนักทะเบียนกลาง ด่วนที่สุด ที่ มท 0309.1/ว 51 ลงวันที่ 24 เมษายน 2551)

แนวทางการสำรวจบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน

1. กลุ่มบุคคลที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติชนกลุ่มน้อยไว้เดิมแต่คงสำรวจ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 สำรวจเพิ่มเติม

(1) ดำเนินการในพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่และได้มีการจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้แล้ว (40 จังหวัด) ตามหนังสือสำนักทะเบียนกลาง ที่ มท 0309.1/ว 12 ลงวันที่ 5 เมษายน 2550

(2) จะต้องเป็นบุคคลที่เข้ามาในประเทศไทยภายในวันที่ 30 กันยายน 2542 (วันสุดท้ายที่มีการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูง) สำหรับบุตรของชนกลุ่มน้อยที่เกิดภายหลังจากที่บิดาและมารดาได้จัดทำทะเบียนประวัติก็สามารถแจ้งเกิดตามระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 และให้ทำการเพิ่มชื่อในทะเบียนประวัติ

(3) บุคคลที่จะได้รับการสำรวจจะต้องอาศัยอยู่ในบ้านหลังนั้นซึ่งสามารถตรวจสอบได้ และเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่ขึ้นชื่ออยู่ในทะเบียนประวัตินั้น เช่น เป็นสามี ภรรยา บุตร ในครอบครัวนั้นจริง โดยให้ทำการสอบสวนผู้ที่ได้รับการสำรวจและผู้ให้การรับรองตามบันทึก (ป.ค.14)

(4) การบันทึกรายการบุคคลที่ได้รับการสำรวจใหม่ให้ดำเนินการเพิ่มชื่อเข้าในทะเบียนบ้านที่ระบุไว้ตามทะเบียนประวัติเท่านั้น

(5) บุคคลที่ได้รับการสำรวจที่มีหลักฐานอื่นที่ทางราชการออกให้มาแสดง เช่น ทะเบียนบ้านบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทย (ท.ร.13) ทะเบียนสงเคราะห์ชาวเขา จะต้องเป็นผู้ที่เข้ามาในประเทศไทยภายในวันที่ 30 กันยายน 2542 (วันสุดท้ายของการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูง) การบันทึกรายการบุคคลในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรถ้าไม่มีรายการบ้านในฐานข้อมูลให้บันทึกรายการบุคคลในทะเบียนบ้านกลางของบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร

(6) เมื่อได้ดำเนินการสำรวจแล้วให้รวบรวมรายชื่อผู้ที่ได้รับการสำรวจเพื่อทำการประชาสัมพันธ์บ้าน/ชุมชนเพื่อตรวจสอบและรับรองบุคคลที่ได้รับการสำรวจโดยให้จัดทำรายงานการประชุมประชาคมไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้ในการตรวจสอบ

(7) เมื่อผู้ได้รับการสำรวจผู้ใดผ่านการรับรองจากการประชาคมแล้วให้ดำเนินการบันทึกรายการบุคคลตามแบบ 89 ในฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรให้เลือกกลุ่มที่ 1 และตามด้วยกลุ่มชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่ม (กลุ่มย่อย 1-22)

/ (8) เนื่องจาก....

2. ขอให้เน้นย้ำและประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้ารับการสำรวจทราบโดยทั่วกันว่า ในการดำเนินงานตามโครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร ปี 2551 เป็นการดำเนินการโดยไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น หากปรากฏเรื่องร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่กระทำหรือร่วมกระทำ หรือเรียกรับผลประโยชน์ในการสำรวจฯ ให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยและทางอาญาโดยเด็ดขาด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายวิชัย ศรีขวัญ)

ผู้อำนวยการทะเบียนกลาง

สำนักบริหารการทะเบียน

ส่วนการทะเบียนราษฎร

โทร 0-2791-7318-20

โทรสาร 0-2906-9216

ภาคผนวก ค

แนวทางและกลไก

การแก้ไขปัญหาทับซ้อน/กำกวม
ระหว่างคนไร้รัฐกับแรงงานต่างด้าว: กรณีศึกษา
พื้นที่อำเภออุบลนฤมิตร จ.อุบลราชธานี¹

อ.จันทรา ธนะพัฒน์วงศ์²

ความเป็นมาของปัญหา

“คนไร้รัฐไร้สัญชาติ” ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน มีที่มาจากสงครามอินโดจีนระหว่างช่วงปี 2515-2518 ซึ่งผลของสงครามดังกล่าวทำให้เกิดการหลั่งไหลของชาวลาวเข้าสู่เขตแดนไทย (โดยเฉพาะในเขตจังหวัดอุบลราชธานี) ถึงแม้บุคคลเหล่านี้จะอาศัยในเมืองไทย ตั้งครอบครัว มีลูกหลาน แต่ยังคงถือว่าเป็นบุคคลเข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย ในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยก็ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้แบบเดียวกับที่ปฏิบัติกับแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย คือ พยายามที่จะผลักดันให้กลับประเทศเดิม หรือส่งตัวไปยังประเทศที่สาม ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของผู้อพยพมายาวนานกว่าสามสิบปี อาจไม่สอดคล้องหรือมีความเหลื่อมล้ำกับสถานการณ์การเป็นคนไร้สัญชาติของบุคคลเหล่านั้น สิ่งที่เป็นคำถามตามมาคือ ความกำกวม/เหลื่อมล้ำของสถานะของบุคคลสองสัญชาติ มีผลต่อการดำรงชีวิตของพวกเขาอย่างไร และมีผลต่อวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไทยอย่างไร รัฐไทยควรมีแนวทางอย่างไรในการจัดการกับปัญหาความกำกวมดังกล่าว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของโครงการวิจัย เรื่อง “แนวทางและกลไกการแก้ไขปัญหาของความทับซ้อน/กำกวม

¹ สรุปและเรียบเรียงจากการบรรยาย ของอ.จันทรา ธนะพัฒน์วงศ์ ในการประชุมเวที สกว. (TRF Forum) ว่าด้วย “เมืองชายแดน และ คนไร้รัฐ: สถานภาพ วิถีชีวิต ปฏิบัติการทางสังคม และนโยบายทางนโยบาย” จัดโดย ฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สกว. วันที่ 23 ธันวาคม 2552 (เวลา 13.30-16.30 น.) ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 35 สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

² อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ระหว่างคนไร้รัฐกับแรงงานต่างด้าวสัญชาติ
ลาว: กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอขุนทริก จ.อุบล-
ราชธานี” ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ ประการ
แรก เพื่อศึกษาสภาพเงื่อนไข และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยว
ข้องกับความเป็นมาและการดำรงอยู่ของคนไร้รัฐ/
ไร้สัญชาติที่มีสถานะทับซ้อน/กำกวมกับแรงงาน
ต่างด้าว ประการที่สอง เพื่อศึกษาบริบท เงื่อนไข
และข้อจำกัดของการดำเนินนโยบายทั้งในระดับชาติ
และระหว่างชาติต่อประเด็นปัญหาคนไร้รัฐไร้สัญชาติ
คนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติที่มีสถานะทับซ้อน/กำกวมกับ
แรงงานต่างด้าว ประการที่สาม เพื่อทำความเข้าใจ
“ปฏิบัติการของอำนาจ” ในการสร้างนโยบาย การ
ตอบโต้ของคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ และข้อเท็จจริงที่เกิด
ขึ้นในระดับพื้นที่ และประการสุดท้าย เพื่อแสวงหา
แนวทางและกลไกการแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายที่เหมาะสม
ทั้งสำหรับหน่วยงานภาครัฐ คนในท้องถิ่น และ
คนไร้รัฐไร้สัญชาติในพื้นที่ชายแดน

ปัญหาเรื่องของคนไร้รัฐ เป็นปัญหาที่มีหลายมิติ
มีทั้งมิติเรื่องของกฎหมาย ความมั่นคง สิทธิมนุษยชน
และสังคมวัฒนธรรม สิ่งที่ถูกเสนอไม่ได้คือ คนกลุ่ม
นี้ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ใน
ทางกฎหมายจะไม่มีกรยอมรับการดำรงอยู่ของคน
เหล่านี้ ดังนั้น โจทย์ในเชิงนโยบายที่สำคัญก็คือ เรา
จะอยู่ร่วมกันกับคนเหล่านี้ได้อย่างไร ซึ่งงานวิจัยชิ้น
นี้เป็นความพยายามหนึ่งในการที่จะหาคำตอบให้
กับคำถามดังกล่าว

แรงงานต่างด้าว

ตามนิยามของกฎหมายตรวจคนเข้าเมือง แรง-
งานต่างด้าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก
เป็นกลุ่มที่มีสถานะเข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย
ซึ่งบุคคลในกลุ่มนี้จะถือวีซ่าหรือมีใบอนุญาตทำงาน
(Work Permit) อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่มีสถานะเป็น
ผู้หลบหนีเข้าเมืองซึ่งประกอบไปด้วย แรงงานต่าง
ด้าว 3 สัญชาติ (พม่า เขมร ลาว) ชนกลุ่มน้อย/คนไร้
รัฐ คนที่ไม่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติ และคนที่ลักลอบ
อยู่โดยไม่ได้จดทะเบียน

เวลาที่เรานึกถึงแรงงานต่างด้าว คนส่วนใหญ่
มักจะนึกถึงแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ซึ่งรัฐเองก็
มักจะให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้เป็นพิเศษ เนื่องจาก
จากการควบคุม จัดระเบียบบุคคลเหล่านี้ แต่
อย่างไรก็ตามยังมีแรงงานต่างด้าวที่เป็นชนกลุ่มน้อย/
คนไร้รัฐ คนที่ไม่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติ และคนที่
ลักลอบอยู่โดยไม่จดทะเบียน ซึ่งสถานะและการ
ดำรงอยู่ของพวกเขาถึงส่งผลกระทบต่อ
สังคมไทยเช่นกัน ดังนั้นเราจึงควรมีมุมมองที่
ครอบคลุมเมื่อพูดถึงแรงงานต่างด้าว

คนไร้รัฐคือใคร?

หากมองโลกด้วยทัศนคติที่ดี คนไร้รัฐไม่น่าจะ
เป็นปรากฏการณ์ที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมได้ เนื่องจาก
จากตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนสากล (Universal
Declaration of Human Rights) ปี 1948 ได้รับรองสิทธิ
ที่ทุกคนจะได้สัญชาติ และรัฐไม่ควรตัดสินใจเพิกถอน
สัญชาติของบุคคลหรือปฏิเสธสิทธิในการเปลี่ยน
สัญชาติของบุคคล แต่ในโลกความเป็นจริง ยังคงมี
คนไร้รัฐกระจายอยู่ทั่วไป

เมื่อกล่าวถึงคนไร้รัฐส่วนมากมักจะถูกเชื่อมโยงเข้าสู่มิติทางกฎหมาย นั่นคือ การเป็นคนไร้รัฐหรือไม่ นั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการได้สัญชาติ หรือ การไม่ได้สัญชาติ มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจได้ คือ ปรากฏการณ์คนไร้รัฐนั้น ยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับมิติของผู้คนที่เคลื่อนย้ายอพยพระหว่างรัฐชาติด้วย ซึ่งมีมิติการเคลื่อนย้ายดังกล่าวนำไปสู่ปฏิกิริยาตอบสนองของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้ มิติดังกล่าวจึงควรได้รับการพิจารณาด้วยเช่นกัน

ในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศ คนไร้รัฐ ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

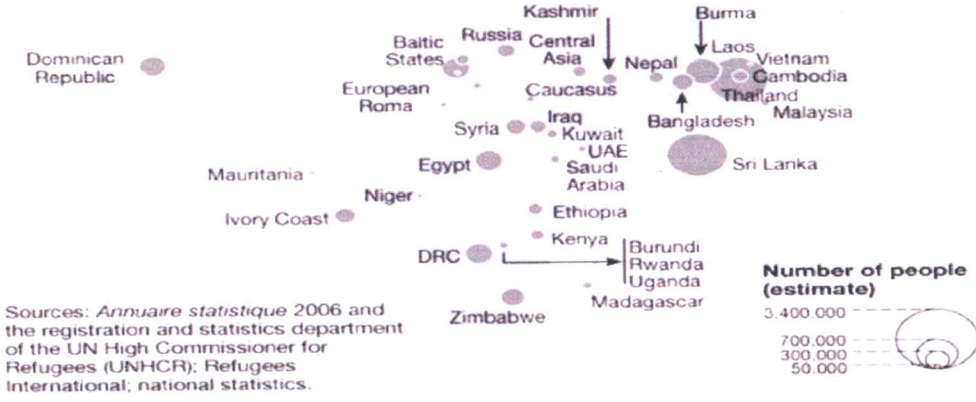
- (1) บุคคลที่ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนของชาติจากรัฐใดเลย (De jure or legally stateless person) ซึ่งกฎหมายของรัฐได้ปฏิเสธหรือไม่ได้รับรองสถานะพลเมืองของคนเหล่านี้

- (2) บุคคลที่ยังคงสงวนไว้ซึ่งสัญชาติของตนแต่ไม่ต้องการให้รัฐของตนมาปกป้องคุ้มครอง (De facto or effectively stateless person) ซึ่งมีนัยที่เกี่ยวพันกับจุดยืนทางการเมืองต่อรัฐบาลของรัฐนั้นๆ เช่นในกรณีทิเบต ซึ่งมีคนทิเบตจำนวนมากที่อพยพไปอยู่ในสหรัฐฯ และอินเดีย แต่ปฏิเสธการปกป้องคุ้มครองจากรัฐบาลจีน

คนไร้รัฐ ที่พบในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้น เกือบทั้งหมดเป็นคนไร้รัฐในกลุ่มแรก คือ เป็นคนไร้รัฐที่ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมืองของรัฐใดเลย

สถิติที่เก็บรวบรวมโดย UNHCR (UN High Commissioner for Refugees) ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์คนไร้รัฐจะพบในทุกภูมิภาคของโลก ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐฯ ยุโรป เอเชีย ออฟริกา (ดู แผนภาพที่ 1 ประกอบ) สำหรับประเทศไทย ในปี 2008 มีจำนวนคนไร้รัฐ

แผนภาพที่ 1 : จำนวนผู้อพยพทั่วโลกในปี 2006

มากถึงประมาณ 3.5 ล้านคน ซึ่งเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง ตัวเลขนี้รวมถึงคนที่เป็ชนเผ่าต่างๆ คนที่อพยพเข้ามาจากเพื่อนบ้าน และลูกหลานของคนไร้รัฐที่อาศัยอยู่บริเวณรอยต่อหรือเส้นพรมแดนของประเทศ

โดยปรกติ เรามักจะมองไม่เห็นว่าคุณไร้รัฐคือใคร แต่สถิติขององค์การระหว่างประเทศก็ได้ชี้ให้เราเห็นแล้วว่าในสังคมไทยยังมีคนกลุ่มนี้อยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นกลุ่มคนที่ไม่ถูกรับรู้ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน

พลเมืองกับคนไร้รัฐ

ปรากฏการณ์คนไร้รัฐมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นประชาชน/พลเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นสากลและรวมคนเข้ามาอยู่ในหน่วยปกครองเดียวกัน (Universalistic and inclusive) แต่ในอีกด้านหนึ่งก็นำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง พร้อมทั้งได้กีดกันลักษณะทางวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปด้วย (Culturally specific and exclusive) (Castles: 2005, p.689) ซึ่งบรรดาคนที่ถูกกีดกันออกจากรัฐชาติด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างจาก “วัฒนธรรมชาติ” นำไปสู่การเป็น “คนไร้รัฐ” ในที่สุด

ดังนั้นการที่มนุษย์จะได้รับการยอมรับให้เข้าอยู่ในสังคมการเมืองใดเป็นอำนาจอธิปไตยที่รัฐสมัยใหม่สามารถดำเนินการได้ สำหรับคนที่ไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นพลเมืองของรัฐ ชีวิตของเขาจะกลายเป็นชีวิตที่เปลือยเปล่า (Bare physiological life) ที่ไม่ได้รับการปกป้องสิทธิความเป็นมนุษย์ไม่ว่าในมิติใด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการไม่ได้รับการปกป้องสิทธิ

ความเป็นมนุษย์ และถูกมองจากพลเมืองในรัฐในฐานะ “คนอื่น” คือ การเกลียดกลัวความเป็นอื่น จนอาจกลายเป็นการใช้ความรุนแรงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อย่างที่เกิดขึ้นกับคนยิวในสมัยนาซี

สภาพชีวิตของคนไร้รัฐในพื้นที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษา คือ อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี และทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นคนลาวที่อาศัยอยู่ในฝั่งไทยแต่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งถูกนิยามว่าเป็น “คนไร้รัฐ”

เมื่อลงไปศึกษาในพื้นที่ คณะผู้วิจัยแทบจะไม่พบความแตกต่างในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมระหว่างคนไร้รัฐเหล่านี้ กับพลเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี โดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างคนสองกลุ่มคือ สิทธิในการเข้าถึง (Access) ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่

1. สิทธิในการถือครองที่ดินเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งแต่เดิมคนไร้รัฐจะขอสร้างบ้านเรือนอยู่ในที่ดินของผู้มีสัญชาติไทย ซึ่งมักจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน หรือไม่ก็เป็นญาติพี่น้องของตนเอง แต่ในปัจจุบัน คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้ซื้อที่ดินสำหรับตั้งบ้านเรือนเป็นของตนเอง เพียงแต่ใช้ชื่อคนสัญชาติไทยที่เป็นญาติพี่น้องหรือที่ไว้วางใจได้ เป็นผู้ถือครองตามกฎหมาย (ในกรณีที่ดินมีเอกสารสิทธิ์)
2. สิทธิในการเดินทางออกนอกพื้นที่การที่คน

ไว้รัฐถูกนิยามว่าเป็นคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ทำให้การเดินทางออกนอกพื้นที่ที่กำหนดจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนที่ยุ่งยาก

3. สิทธิในการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งคนไร้รัฐจะไม่ได้รับการคุ้มครองในลักษณะเดียวกับคนที่เป็นพลเมืองไทย นอกจากนั้น การมีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี ก็เป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงการบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐด้วยเช่นกัน
4. สิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากนายจ้างในเรื่องของสวัสดิการแรงงานขั้นพื้นฐาน หรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการในฐานะของลูกจ้างคนไร้รัฐมักจะไม่ได้รับการคุ้มครองใดๆ

ด้วยเหตุนี้ คนไร้รัฐจึงมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติส่วนใหญ่ มักจะมีอาชีพเก็บพืชผักหรือจับสัตว์น้ำขาย ส่วนคนไร้รัฐวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะมุ่งหน้าเข้าไปเสี่ยงโชคเป็นผู้ใช้แรงงานราคาถูกในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ขณะที่หลายคนเคยเดินทางไปทำงานรับจ้างเป็นทั้งผู้ใช้แรงงานก่อสร้าง แรงงานภาคเกษตรในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ผลกระทบจากการเป็นคนไร้รัฐ

การที่คนไร้รัฐไม่ได้รับการยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นพลเมือง ได้ส่งผลให้ตัวของคนไร้รัฐเองมีความรู้สึกว่าเขาไม่ใช่คนที่สมบูรณ์ ไม่มีอนาคต และไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียม

กับพลเมืองไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความรู้สึกที่ว่าพวกเขาเป็นคนอื่น มีความแปลกแยก และไม่ได้เป็นสมาชิกของชุมชน แม้ว่าพวกเขาจะมีถิ่นที่อยู่ถาวรร่วมกับคนในชุมชนไทยก็ตาม

นอกจากนั้น การดำรงสถานะความเป็นอื่นของคนไร้รัฐ อาจกระตุ้นให้คนในสังคมเกิดความกลัวต่อความเป็นอื่น โดยผ่านการเขียนประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเชื้อชาติ เพศสภาพ แรงงาน และอุดมการณ์ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่สร้างความเป็นอื่นอย่างสุดขั้ว ซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายต่อคนไร้รัฐในที่สุด ตัวอย่างเช่น การเขียนประวัติศาสตร์การสู้รบระหว่างไทยกับเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดภาพของความเป็นศัตรูมาจนถึงปัจจุบัน หรือการเขียนเกี่ยวกับคนไร้รัฐให้มีภาพของผู้ค้ายาเสพติด ผู้นำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ ค้าบริการทางเพศ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งหมดนี้เป็นการกระตุ้นให้เกิดจินตนาการในด้านลบของคนในสังคมไทยต่อคนไร้รัฐ

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ที่ศึกษา ยังไม่พบว่ามี การสร้างความเป็นอื่นในระดับที่จะนำไปสู่อันตรายและการทำลายล้างคนไร้รัฐ ถึงแม้จะมีความรู้สึกถึงความเป็นอื่นของคนในสังคมอยู่บ้างก็ตาม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน (หรือไม่ได้แตกต่างกันอย่างสุดขั้ว) ระหว่างคนไทยอีสานกับคนลาว ซึ่งอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน ถึงกระนั้นก็ตาม แม้จะมีอัตลักษณ์หลายๆ อย่างที่เหมือนกันกับคนลาว แต่ในมุมมองของคนในพื้นที่ พวกเขามีความรู้สึกร่วมกับความเป็นไทยมากกว่าความเป็นลาว หรืออีกนัยหนึ่ง พวกเขาไม่รู้สึกว่าตนเป็นพวกเดียวกันกับคนไร้รัฐชาวลาวที่อยู่ร่วมกันกับพวกเขา

ในส่วนของคนไร้รัฐชาวลาวเองก็เผชิญกับความไม่แน่นอนในอัตลักษณ์ของตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อคนเหล่านี้ข้ามกลับไปเยี่ยมญาติที่ฝั่งลาว ก็มักจะถูกมองว่าเป็นคนไทย แต่เมื่อกลับมาฝั่งไทยก็ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมว่าเป็นคนไทยที่ยังมองคนเหล่านั้นว่าเป็นคนลาว คนไร้รัฐบางคนเคยถูกเจ้าหน้าที่ของลาวจับกุมตัวเมื่อเดินทางไปเยี่ยมญาติที่ประเทศลาว ด้วยข้อหาเข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่เมื่อกลับมาฝั่งไทย ก็ถูกเจ้าหน้าที่ของไทยจับกุมตัวด้วยข้อหาเดียวกัน ดังนั้น คนไร้รัฐเหล่านี้จึงมีความรู้สึกว่าอัตลักษณ์ของพวกเขาไม่แน่นอน ไม่สามารถบอกได้ว่าตนเองเป็นคนไทยหรือคนลาว

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัย

ประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาในพื้นที่ ประกอบด้วย

1. ปัญหาสำคัญในเรื่องคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ เป็นปัญหาที่เกิดจากความทับซ้อนและความกำกวมในเรื่องของความเป็นคนไร้รัฐ และความเป็นแรงงานต่างด้าว โดยมีสาเหตุมาจากการที่คนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติถือบัตร ทร.38/1 ซึ่งเป็นทะเบียนประวัติที่จัดทำขึ้นจากการสำรวจแรงงานต่างด้าวในปี 2547 แต่ในความเป็นจริงบุคคลเหล่านี้คือคนที่หลบหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในประเทศไทย หรือเป็นลูกหลานของคนที่ยอพยพเข้ามา หรือเป็นคนที่สมรสกับคนที่มีสัญชาติไทย ดังนั้น ถ้านิยามตามความหมายของกฎหมายแรงงานแล้ว คนเหล่านี้มีสถานะที่ผิดกฎหมาย เนื่องจากพวกเขาไม่ได้เป็นแรงงาน ไม่มีนายจ้างที่จ้างหรือให้คำตอบแทน

แรงงานใดๆทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม คนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติที่มีเอกสาร ทร.38/1 ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีถิ่นพำนักถาวรหรือตั้งบ้านเรือนร่วมกับบุคคลที่มีสัญชาติไทย คนเหล่านี้มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตคล้ายกับคนสัญชาติไทย ดังนั้น การนิยามคนเหล่านี้ว่าเป็นแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายจึงไม่น่าจะสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงนัก

2. นโยบาย และแนวทางการดำเนินการในการจัดการปัญหา หรือการให้สถานะแก่คนไร้รัฐไร้สัญชาติถูกกำหนดโดยรัฐส่วนกลาง ขาดการมีส่วนร่วมทั้งจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ ชุมชน และตัวคนไร้รัฐไร้เอง เมื่อขาดการมีส่วนร่วม ก็ทำให้เกิดการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น คนไร้รัฐจำนวนหนึ่งกลัวว่าการสำรวจคนลาวอพยพในปี 2534 และการสำรวจแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติในปี 2537 จะเป็นการขึ้นบัญชี หรือเป็นส่วนหนึ่งของแผนการจับพวกเขาส่งกลับประเทศลาว จึงหลบหนีไม่ยอมเข้ารับการสำรวจ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการสำรวจที่ผ่านมาไม่ได้ถูกกำหนดอย่างชัดเจนว่าสำรวจเพื่ออะไร และไม่ได้สื่อสารกับผู้อพยพให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการสำรวจ นอกจากนั้น กระบวนการสำรวจยังถูกกำหนดอย่างเร่งรัดตายตัวจากส่วนกลาง เช่น ในกรณีการสำรวจเพื่อจัดทำบัตรคนลาวอพยพในปี 2534 ใช้เวลาเพียงครึ่งวัน ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องทำงานอย่างเร่งรีบ จึงไม่ได้สนใจว่าจะสร้างปัญหาให้กับผู้ตกหล่นจากการสำรวจหรือไม่

การไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการสำรวจ

แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติปี 2547 ทำให้คนลาวอพยพและลูกหลานมีสถานะเป็นแรงงานต่างด้าว แทนที่จะมีสถานะเป็นคนลาวอพยพหรือลูกหลานของคนลาวอพยพ ผลก็คือทำให้เกิดความทับซ้อนและความไม่ชัดเจนในสถานะของคนเหล่านั้น และไม่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติและชีวิตประจำวันของพวกเขา

3. เนื่องจากส่วนกลางเป็นผู้ผูกขาดการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติต่อคนไร้รัฐทั้งหมด ทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ขาดความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาการไร้รัฐ-ไร้สัญชาติ ตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ไม่ดำเนินการสำรวจปรับปรุงทะเบียนประวัติให้กับผู้ที่เข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (ที่มี พ.ร.38/1) เนื่องจากสำคัญผิดในข้อเท็จจริงตามหนังสือสั่งการของสำนักทะเบียนกลางเมื่อปี 2551 เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น เจ้าหน้าที่บางคนยังมีทัศนคติในเชิงลบต่อคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ ทำให้ขาดความเอาใจใส่จริงใจในการที่จะแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ

4. คนไร้รัฐขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะและสิทธิของตนเอง ทำให้ไม่สามารถเจรจาต่อรอง หรือร้องขอให้ทางราชการดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเองตามสิทธิที่พึงมีได้ วิธีการแก้ไขปัญหาของพวกเขาจึงมักจะเป็นวิธีการที่ไม่เป็นทางการ (เช่น การใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล การติดสินบน ฯลฯ) มากกว่าที่จะดำเนินการผ่านกระบวนการของทางราชการ

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความทับซ้อน/กำกวมของสถานะคนไร้รัฐ

เพื่อให้การกำหนดสถานะของคนไร้รัฐมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและแนวปฏิบัติของพวกเขา คณะผู้วิจัยเห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายอย่างตายตัวและไม่ยืดหยุ่น และการกำหนดแนวปฏิบัติจากส่วนกลางเพียงอย่างเดียว อาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาความทับซ้อน/กำกวมของสถานะของคนไร้รัฐ (โดยเฉพาะคนไร้รัฐที่ถูกนิยามในฐานะเป็นแรงงานต่างด้าว) ได้ ดังนั้น ประเด็นสำคัญก็คือ จะทำอย่างไรให้ชุมชนในพื้นที่ชายแดนที่เป็นพื้นที่ของปัญหาสามารถจัดการกับปัญหานี้ด้วยตนเองได้ คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบ Bottom-Up คือ ให้ “ชุมชน” ซึ่งประกอบด้วยคนในชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหา (ดู แผนภาพที่ 2)

ข้อได้เปรียบของการให้ชุมชนในพื้นที่เป็นกลไกหลักในการแก้ไขปัญหา คือ ชุมชนมีข้อมูลข่าวสารที่ส่วนกลางไม่มี เช่น ชุมชนสามารถระบุตัวคนไร้รัฐ และสามารถบอกที่มาที่ไป วิถีชีวิต และแนวปฏิบัติของคนเหล่านั้นได้ ในขณะที่ส่วนกลางอาจจะขาดข้อมูลเหล่านี้

กระบวนการแก้ไขปัญหาจึงควรเริ่มจากการที่ชุมชนเป็นผู้สำรวจคนในชุมชนของตนเองว่ามีอยู่เท่าใด เป็นใครบ้าง หลังจากนั้น ควรมีกลไกที่อาจเรียกว่า “คณะกรรมการประชาคมระดับพื้นที่” ซึ่งประกอบไปด้วย บุคคล/องค์กรทุกภาคส่วนในชุมชน (เช่น โรงเรียน หน่วยงานปกครองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ฯลฯ) มีหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว และนำไปสู่

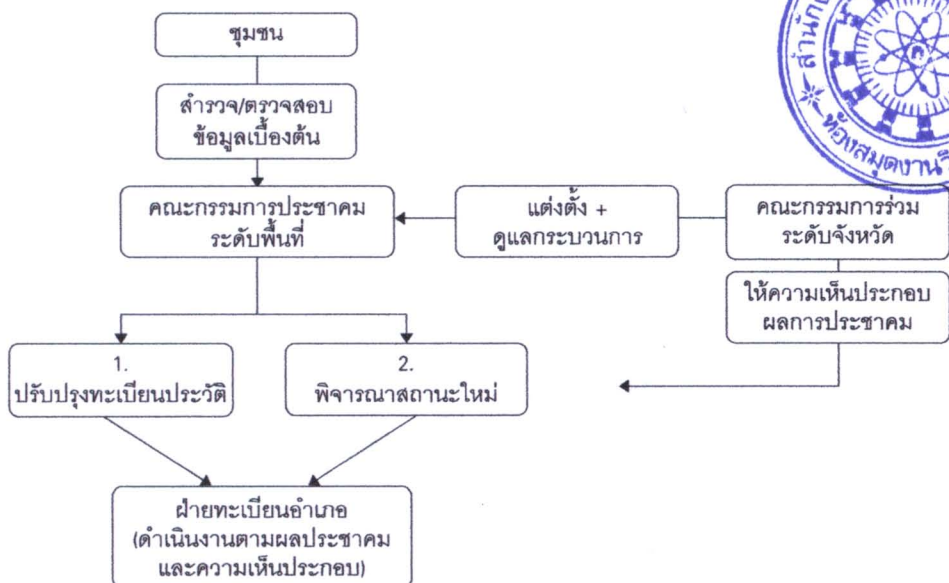
การสร้าง “คณะกรรมการร่วมระดับจังหวัด” ซึ่งเป็นคณะกรรมการร่วมระหว่างชุมชน กับข้าราชการส่วนกลางในระดับจังหวัด คณะกรรมการร่วมดังกล่าวจะมีบทบาทในการให้ความเห็นต่อข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุงทะเบียนประวัติ และการพิจารณาสถานะใหม่ ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการประชาคมระดับพื้นที่หลังจากนั้นจึงส่งข้อมูลไปยังฝ่ายทะเบียนอำเภอเพื่อดำเนินการตามผลการประชาคมและให้ความเห็นเพิ่มเติม

คณะผู้วิจัยเชื่อว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาที่เริ่มมาจากชุมชน จะสามารถแก้ปัญหาความล่าช้า และความไม่ชัดเจนของกลไก/แนวทางในการแก้ปัญหาที่ผ่านมาของส่วนกลางได้

นอกจากกลไกในระดับพื้นที่แล้ว การที่จะแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อาจจะต้องอาศัยองค์การเหนือชาติ (เช่น อาเซียน) ในการเข้ามาดูแลและกำกับทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ตัวแบบที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ บทบาทของสหภาพยุโรป (EU) ซึ่งประสบความสำเร็จในการเข้าไปจัดการปัญหาคนไร้รัฐในประเทศสมาชิก และทำให้บุคคลเหล่านี้มีความเป็นพลเมืองของยุโรป ดังนั้น การใช้องค์การเหนือชาติควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ

แผนภาพที่ 2 : แผนผังแสดงโครงสร้างกลไกการปรับปรุงทะเบียนประวัติ และการพัฒนาสถานะของผู้ที่มี ท.ร.38/1

เอกสารอ้างอิง

Castles, Stephen (2005). “Hierarchical Citizenship in a World of Unequal Nation-State,” Political Science and Politics, Vol.38, No.4, pp. 689-692.

ภาคผนวก ง

คนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี:

ความเป็นมา สภาพปัญหา และข้อเสนอบางประการ¹

ศิริศักดิ์ คชสวัสดิ์²

ความเป็นมา

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย หรือราชอาณาจักรลาว และกลายเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อปี 2518 ส่งผลให้ประชาชนลาวหลายแสนคนหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อหลีกเลี่ยงภัยสงครามและความไม่ปลอดภัยในชีวิต โดยกลุ่มที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทั้งหมดเป็นคนลาวพื้นราบ หรือ “ลาวลุ่ม” ที่หลบหนีมาจากเมืองต่างๆ ใกล้เคียงแดนไทย

ในการนี้รัฐบาลไทยได้จัดตั้งศูนย์รองรับผู้พลัดถิ่นหลายแห่ง อาทิ ศูนย์รองรับผู้พลัดถิ่นจังหวัดหนองคาย ศูนย์รับผู้พลัดถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี และศูนย์บ้านนาโพธิ์ จังหวัดนครพนม ตามหลักมนุษยธรรมและแรงกดดันระหว่างประเทศ แม้ว่าจะมิได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 ซึ่งไม่มีข้อผูกพันในอันที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยตามมาตรฐานหรือหลักปฏิบัติที่กำหนดในกฎหมาย

ในระยะแรกผู้พลัดถิ่นจากประเทศลาวถูกเรียกรวมเป็น “ผู้พลัดถิ่นอินโดจีน” และสามารถกล่าวได้ว่านโยบายหลักของรัฐบาลไทยต่อผู้พลัดถิ่นลาว (รวมถึงกัมพูชา และเวียดนาม) นับตั้งแต่ปี 2518 สืบเนื่องมาจนถึงปี 2534 คือ การไม่ต้องการให้ผู้พลัดถิ่นหลักแหล่งในประเทศไทย โดยมีมาตรการป้องกันการเข้ามา การผลักดันออกนอกประเทศ การส่งกลับไปยังประเทศต้นทาง หรือส่งต่อไปยังประเทศที่สาม ขณะเดียวกันได้นำเอาพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2493 มาบังคับใช้กับกลุ่มคนเหล่านี้ ส่งผลให้

¹ เอกสารประกอบเวทีสัมมนาวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม” ณ ห้องประชุม 3 อาคาร HS05 ชั้น 2 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 23 มกราคม 2553

² ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนคนไร้รัฐ จังหวัดอุบลราชธานี และนักวิจัยโครงการคนไร้รัฐ ภายใต้ชุดโครงการวิจัยชายแดนไทยและเพื่อนบ้าน (อีสานตอนล่าง) ศูนย์วิจัยสังคมในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สถานะของบุคคลกลุ่มนี้กลายเป็น “บุคคลเข้าเมืองมาโดยผิดกฎหมาย” แต่ผ่อนผันให้อยู่เป็นการชั่วคราวรอการส่งกลับ

และแม้จะมีการจัดตั้งศูนย์รองรับการอพยพหลายแห่ง แต่ในความเป็นจริงผู้อพยพจำนวนมากก็ไม่ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในศูนย์ฯ เนื่องจากความแออัด หรือไม่ก็ต้องการอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่เป็นบุคคลสัญชาติไทย ต่อมาเมื่อมีการส่งต่อผู้อพยพไปยังประเทศที่ 3 (เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย แคนาดา) คนจำนวนมากก็ไม่ถูกเลือกหรือไม่ต้องการไปอยู่ในแผ่นดินที่ห่างไกล แตกต่าง และตนเองไม่รู้จักคุ้นเคย ไม่พิกัดต้องกล่าวถึงการเดินทางกลับประเทศต้นทางซึ่งหลายคนมองเป็นเรื่องอันตราย ไม่มั่นใจว่าจะมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ข้อมูลของศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ ระบุว่า ตั้งแต่ปี 2518 – 2542 มีจำนวนคนลาวอพยพเข้ามาในฝั่งไทยจำนวน 359,930 คน และถือได้ว่าเป็นจำนวนประชากรที่มากที่สุดในบรรดาผู้อพยพจากอินโดจีนในช่วงเวลาเดียวกัน โดยได้ดำเนินการส่งไปยังประเทศที่สาม 324,161 คน และส่งกลับภูมิลำเนา 25,117 คน พร้อมทั้งสรุปว่า จนถึงปี 2543 คงเหลือผู้อพยพชาวลาวอยู่ในประเทศไทยรอการเดินทางไปยังประเทศที่สามจำนวน 54 คน³ ขณะที่ก่อนหน้านั้นในปี 2534 กรมการปกครองได้จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวให้กับคนลาวอพยพ (บัตรสีฟ้าขอบน้ำเงิน) ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลย นครพนม มุกดาหาร อุดรดิตถ์ พะเยา เชียงราย และน่าน จำนวน 15,713 คน

กระทั่งปัจจุบันมีคนลาวอพยพจำนวนหนึ่ง (ซึ่งหมายรวมถึงทั้งผู้ที่เคยเข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ/บัตรประจำตัว และผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการสำรวจข้างต้น) ได้ตกลงตั้งหลักปักฐาน สร้างบ้านแปงเรือน และครอบครัวอยู่บนจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยเล็งเห็นว่า คนไทยในจังหวัดอุบลราชธานี (ซึ่งความจริงก็คือ “คนลาว” เหมือนกัน) มีภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีเหมือนกับตนเอง รวมทั้งคาดหวังว่าจะสามารถเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเดิม พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องในประเทศลาวได้ไม่ยาก กระทั่งบางรายได้รับมอบหมายจากพี่น้องที่อพยพไปอยู่ในประเทศที่สามให้เป็นผู้ดูแลพ่อแม่ที่อาศัยอยู่ในประเทศลาว แต่ความคาดหวังประการหลังและภาระที่ได้รับมอบหมายดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้ยากยิ่งใน

³ อ้างถึงใน ธารดล ทิพยมนตรี, 2544 (หน้า 95-98)

ความเป็นจริง หรืออาจไม่เคยเกิดขึ้นเลยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เนื่องจากการทำหน้าที่อย่าง
หนาแน่นเข้มแข็งของพรมแดนรัฐชาติอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ขณะที่คนเหล่านี้ไม่อาจเรียกตัวเองได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าเป็น “คนลาว” อีกต่อไป เนื่องจากทางการลาว
ไม่ยอมรับเป็นพลเมืองของตนเอง และคนทั่วไปรวมทั้งญาติพี่น้องในฝั่งประเทศลาวก็เรียกพวกเขาเป็น
“คนไทย” ขณะที่รัฐไทยก็ไม่ยอมรับฐานะการเป็นพลเมืองไทย เช่นเดียวกับผู้มีสัญชาติไทยทั่วไปที่คง
เรียกคนเหล่านี้ว่า “ลาว” อยู่นั่นเอง คนกลุ่มนี้จึงอยู่ในสถานะเป็น “คนไร้รัฐ” ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ไม่ได้
รับการพิจารณาว่ามีสัญชาติตามกฎหมายของรัฐใด ตามการให้การนิยามของสหประชาชาติใน
อนุสัญญาว่าด้วยสถานะของคนไร้รัฐ ค.ศ. 1954 (Convention Relating to the Status of Stateless
Persons 1954)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการด้านกฎหมายซึ่งทำงานผลักดันการแก้ไขปัญหาของคนไร้รัฐมาอย่างต่อเนื่อง
ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “คนไร้รัฐ” ให้นหมายถึง เฉพาะผู้ที่ไม่ได้รับการบันทึกชื่อหรือประวัติไว้ใน
ระบบทะเบียน หรือหมายถึงผู้ที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรใดใด พร้อมกับเรียกผู้ที่ได้รับการ
บันทึกไว้ในระบบทะเบียนราษฎร และได้รับสิทธิบางประการจากรัฐ (เช่น สิทธิอาศัยชั่วคราวรอการ
ส่งกลับ) เป็น “คนไร้สัญชาติ” แทน⁴

แม้ “คนไร้รัฐ” และ “คนไร้สัญชาติ” จะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการมี/ไม่มีเอกสาร และการได้รับ/
ไม่ได้รับการยอมรับให้ได้รับสิทธิบางด้านตามกฎหมายจากรัฐ แต่สามารถกล่าวได้ว่า คนเหล่านี้ล้วน
เป็นผู้ที่ไม่มีรัฐใดในโลกยอมรับว่าเป็นพลเมืองของตน และไม่มีรัฐใดยอมให้สัญชาติซึ่งถือเป็นสิทธิขั้น
พื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ รวมถึงถูกจำกัดสิทธิด้านต่างๆ รวมถึงได้รับผลกระทบจากการตกอยู่ใน
สภาวะดังกล่าวหลายประการ ในบทความนี้จึงเรียกคนเหล่านี้รวมๆ ว่า “คนไร้รัฐ”

คนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี คือใคร?

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า คนลาวที่อพยพหนีภัยความตายอันเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองในประเทศลาว เมื่อปี 2518 ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นคนไร้รัฐ รวมถึงลูกหลานถือเป็นคนไร้

⁴ พันธุ์ทิพย์ กาญจนาจิตรา สายสุนทร อ้างถึงใน สุชาติดา ทวีศิลป์, 2552.

รัฐที่น่าจะมีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น อย่างไรก็ตามการที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นระยะทางกว่า 400 กิโลเมตร รวมทั้งการที่ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ใกล้เคียงกับประชากรในเขตประเทศลาว ทำให้ยังคงมีการไปมาหาสู่ และปรากฏมีการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนรัฐชาติอยู่เสมอ โดยเฉพาะในรูปแบบการแต่งงาน รวมถึงการทำมาหากิน

ขณะเดียวกันต้องกล่าวว่า ยังมีบุคคลที่เกิดในดินแดนประเทศไทยจำนวนไม่น้อยต้องกลายเป็นคนไร้รัฐ และส่วนใหญ่อีกคือลูกหลานของผู้อพยพตั้งที่กล่าวแล้ว รวมถึงลูกหลานของผู้มีสัญชาติไทยที่ตกหล่นทางทะเบียนราษฎร เนื่องจากพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองได้นิยามให้คนต่างด้าวหมายถึงผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย รวมทั้งให้สันนิษฐานว่าผู้ที่ไม่มียานหลักฐานยืนยันเพียงพอว่าเป็นบุคคลสัญชาติไทยคือคนต่างด้าวด้วย ขณะเดียวกันกฎหมายสัญชาติก็บัญญัติเน้นให้สัญชาติไทยตามหลักการสืบสายโลหิต แม้ในปัจจุบันจะมีบทบัญญัติตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2551 กำหนดให้ลูกของคนต่างด้าวกลุ่มหนึ่งได้สัญชาติไทย หรือได้คืนสัญชาติไทย แต่ก็กล่าวได้ว่ากระบวนการได้สัญชาติดังกล่าวยังเป็นไปด้วยความล่าช้า และเป็นความล่าช้าที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรมที่คนเหล่านี้ได้รับ ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นคนไร้รัฐที่อาศัยอยู่ในรัฐไทยด้วย

เมื่อพิจารณาในแง่จำนวนคนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ยังมีความสับสน และดูจะเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามแผนดำเนินงานโครงการเร่งรัดการให้สถานะกับบุคคลที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันเป็นเวลานาน เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2551⁵ ระบุว่า มีคนไร้รัฐไร้สัญชาติอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีรวมกว่า 11,000 คน โดยได้รับสถานะในแง่กฎหมายแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ

1) มีผู้ได้รับสถานะเป็นผู้ถือบัตรลาวอพยพ และมีชื่ออยู่ในระบบการทะเบียนราษฎร (ท.ร. 13, เลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 6 หรือ 7) จำนวน 1,677 คน

⁵ การประชุมสัมมนาตามโครงการสัมมนาเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามแผนดำเนินงานโครงการเร่งรัดการให้สถานะกับบุคคลที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันเป็นเวลานาน จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปี 2551, 13 มิถุนายน 2551 ณ โรงแรมเนาว์ดำ จังหวัดอุบลราชธานี

2) มีผู้เข้ารับการสำรวจและได้รับเอกสารทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (มี ท.ร. 38/1 และ เลขประจำตัว 13 หลักขึ้นต้นด้วยเลข 00) จำนวน 10,006 คน

3) มีผู้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนตามยุทธศาสตร์การจัดการ ปัญหาสิทธิและสถานะบุคคล 2548 ส่วนใหญ่ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียน และญาติของผู้ถือบัตรลาว อพยพเดิม (เลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 0) อีกจำนวนหนึ่ง

ต่อมาในปี 2552 กลุ่มงานความมั่นคง จังหวัดอุบลราชธานี⁶ ได้ปรับตัวเลขจากการสำรวจคนกลุ่มนี้ ใหม่ โดยสรุปว่า มีผู้ถือบัตรลาวอพยพ หรือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสัญชาติไทย (กลุ่มลาวอพยพ) 385 คน ผู้ถือบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน 1,088 คน (จำแนกเป็นเด็กในสถานศึกษา/สถาน สงเคราะห์ 755 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติชนกลุ่มน้อยเดิมฯ 307 คน และคนไร้รากเหง้า 6 คน) โดยมีแรงงานต่างด้าวที่มารายงานตัวจัดทำทะเบียนประวัติคงเหลือเพียง 2,481 คน รวมมีคนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานีที่ทางราชการจัดทำทะเบียนประวัติไว้แล้วจำนวน 3,954 คน ดังตาราง

จำนวนคนไร้รัฐกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี	หน่วย : คน
ผู้ถือบัตรลาวอพยพ	385
เด็กและผู้ที่ยื่นในสถานศึกษา/ สถานสงเคราะห์	775
บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติชนกลุ่มน้อยเดิมฯ	307
กลุ่มคนไร้รากเหง้า	6
แรงงานต่างด้าวที่มารายงานตัวจัดทำทะเบียนประวัติ (ท.ร.38/1)	2,481
รวม	3,954

ที่มา กลุ่มงานความมั่นคง ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี, 2552

จากข้อมูลจำนวนคนไร้รัฐข้างต้น พบว่า คนไร้รัฐกลุ่มที่เข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงาน ต่างด้าว 3 สัญชาติ (มี ท.ร.38/1) มีจำนวนมากกว่าคนไร้รัฐกลุ่มอื่นๆ และน่าสังเกตว่าคนในกลุ่มนี้กว่า อีกกว่า 6 พันคน ที่เคยเข้ารับการสำรวจตามตัวเลขในปี 2551 หายไป อย่างไรก็ตามสัดส่วนของผู้มี

⁶ กลุ่มงานความมั่นคง, 2552.

ท.ร.38/1 ก็สอดคล้องกับการสำรวจร่วมกันของโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนคนไร้รัฐกับคนไร้รัฐใน
เครือข่ายชุมชนเพื่อปฏิรูปสังคมและการเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพบว่า มีจำนวนสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ
มาก

ตาราง แสดงจำนวนคนไร้รัฐจำแนกตามประเภทหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ในพื้นที่อำเภออุบลพิสัย
โขงเจียม โพธิ์ไทร ศรีเมืองใหม่ และตระการพืชผล ⁷

พื้นที่สำรวจ	ประเภทเอกสาร					รวม
	ลาว อพยพ	บุคคลที่ไม่ มีสถานะฯ	ท.ร. 38/1	บัตรศูนย์ อพยพ	ไม่มี	
อำเภออุบลพิสัย						
- บ้านหนองแปก ต.ห้วยซำ	22	40	46	2	4	114
- บ้านหนองเม็ก ต.ห้วยซำ	0	4	20	1	3	28
- บ้านดอนใจดี และใกล้เคียง ต.บ้านแมต และ ต.คอแลน	30	27	125	0	6	188
อำเภอโขงเจียม						
- บ้านบะไห ต.ห้วยยาง	0	5	76	0	6	87
- บ้านปากลา ต.นาโพธิ์กลาง	0	0	52	0	2	54
- บ้านคันท่าเกวียน ต.นาโพธิ์กลาง	15	4	31	0	3	53
- บ้านทุ่งนาเมือง ต.นาโพธิ์กลาง	0	0	55	0	27	82
- บ้านหนองผือใหญ่ ต.นาโพธิ์กลาง	0	0	5	0	0	5
- บ้านตามุย ต.ห้วยไผ่	0	1	18	0	2	21
อำเภอศรีเมืองใหม่						
- บ้านดงนา ตำบลหนามแท่ง	0	0	25	0	15	40
อำเภอโพธิ์ไทร						
- บ้านสองคอน และใกล้เคียง ต.สองคอน	0	1	69	0	15	85
- บ้านเหล่างาม และใกล้เคียง ต.เหล่างาม	0	0	29	0	6	35
- บ้านทุ่งศรีอุดม ต.โพธิ์ไทร	0	0	14	0	0	14

⁷ การสำรวจทำในช่วงปี 2552 ถึงต้นปี 2553 โดยจำนวนคนไร้รัฐในแต่ละหมู่บ้านจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่มีความประสงค์
เข้ารับการสำรวจเท่านั้น

อำเภอตระการพืชผล						
- บ้านโป่งน้อย ต.คอนสาย	0	2	4	0	7	13
รวม	67	84	569	3	96	819

การสำรวจของโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนคนไร้รัฐ ยังพบว่า ผู้เข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ จำนวนมากเป็นคนกลุ่มเดียวกับผู้มีบัตรลาวอพยพ ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากเกรงว่าจะไม่ได้รับความปลอดภัยจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาว หรือไม่พอใจการปกครองระบอบใหม่ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มดังกล่าวนั่นเอง ขณะที่อีกจำนวนหนึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาแต่งงานกับบุคคลสัญชาติไทย โดยที่คนในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ได้เข้ารายงานตัวจัดทำทะเบียนประวัติในปีต่อๆ มา เนื่องจากเห็นว่าตนเองไม่ได้เป็นแรงงานต่างด้าว

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้อพยพโดยเฉพาะผู้ชายที่ไม่ใช่เด็กส่วนมากล้วนเคยเข้าร่วมต่อสู้ “เอาชาติคืน” ในฐานะกองกำลังของลาวฝ่ายขวา โดยได้รับการสนับสนุนอย่างลับๆ จากหน่วยปฏิบัติการพิเศษ (หน่วยพลร่ม) รวมทั้งการปฏิบัติการร่วมหรือให้ความร่วมมือกับทางด้านการทหารกับฝ่ายไทยในหลายๆ โอกาส อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ได้วางอาวุธและยุติการต่อสู้อย่างสิ้นเชิง เมื่อประเทศไทยมีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อประมาณปี 2532-2534 และได้เข้าตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับผู้มีสัญชาติไทย ⁸

การสำรวจข้างต้นยังพบผู้ที่ไม่ม่เอกสารทางทะเบียนราษฎรอีกจำนวนไม่น้อย และสามารถกล่าวได้ว่า คนไร้รัฐซึ่งอาจมี/ไม่มีเอกสารทางทะเบียนราษฎรข้างต้น ล้วนเป็นผู้ที่ตั้งบ้านเรือนหรือมีที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้ลี้ภัย – คนไร้รัฐ – แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง

คนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพหนีภัยจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาว ดังนั้น ในความเป็นจริงคนเหล่านี้ควรได้รับสถานะเป็น “ผู้ลี้ภัย” ตามอนุสัญญาว่าด้วย

⁸ สัมภาษณ์ชาวบ้านดอนใจดี ตำบลบ้านแมด

สถานะผู้ลี้ภัย ค.ศ.1951 แต่การที่ประเทศไทยไม่ได้ลงนามให้สัตยาบันในอนุสัญญา⁹ และได้นำเอากฎหมายคนเข้าเมืองมาบังคับใช้ก็มีผลทำให้คนเหล่านี้กลายเป็น “ผู้หลบหนีเข้าเมือง” หรือ “คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย” กระทั่งในที่สุดได้กลายเป็น “คนไร้รัฐ” เนื่องจากไม่มีรัฐใดในโลกยอมรับว่าเป็นพลเมืองหรือคนในชาติของตน (ซึ่งก็เป็นคนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองอยู่นั่นเอง) แม้ว่าประเทศไทยจะยอมให้คนเหล่านี้อาศัยอยู่และได้บันทึกประวัติของคนเหล่านี้ไว้ในระบบทะเบียนราษฎรด้วยเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมก็ตาม

อย่างไรก็ตาม “ผู้ลี้ภัย” ที่กลายเป็น “คนไร้รัฐ” ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวชนกลุ่มน้อยกลุ่มลาวอพยพที่ดำเนินการตามนโยบายของสภามันคงแห่งชาติในปี 2533 เนื่องจากกระบวนการสำรวจเป็นไปอย่างเร่งรีบ โดยใช้เวลาดำเนินการเพียงครึ่งวันในแต่ละอำเภอ ขณะเดียวกันการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับการสำรวจก็ไม่ทั่วถึงและกระทำล่วงหน้าเพียง 1 – 2 วัน ในขณะที่ระบบการสื่อสารยังไม่ทันสมัย และคนไร้รัฐยังคงหวาดกลัวว่าจะถูกจับกุมส่งตัวกลับภูมิลำเนา

ต่อมาเมื่อมีการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา) ตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติทั้งระบบในปี 2547 คนไร้รัฐข้างต้นและลูกหลานที่เกิดอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งไม่มีหลักฐานทางทะเบียนจำนวนมาก รวมถึงผู้ที่มิชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎรแล้วส่วนหนึ่งโดยที่ตนเองไม่ทราบ (เนื่องจากไม่เคยได้รับบัตรประจำตัว) จึงได้เข้ารับการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ และได้รับ ท.ร.38/1 กลายเป็นผู้ที่ตกอยู่ในภาวะกำกวมกับการเป็น “แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง” แม้ว่าส่วนใหญ่จะไม่ได้ไปจดทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าวกับกรมการจัดหางานเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายค่าสูงถึงประมาณ 3,800 บาท/คนปี ขณะที่ส่วนน้อยได้จดทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าวในตำแหน่ง “คนรับใช้ในบ้าน” ของสามีหรือภรรยาของตนที่เป็นคนสัญชาติไทย เนื่องจากเกรงจะถูกเจ้าหน้าที่จับกุมและส่งกลับภูมิลำเนา ทำให้ต้องพลัดพรากจากครอบครัว

การนับคนจำนวนนี้เป็นแรงงานต่างด้าวจึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงนัก แม้ว่าจะสามารถหาได้ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2551⁹ เนื่องจากเป็นผู้ที่ไม่ได้เข้าเมืองมาเพื่อหา

⁹ นิยามว่า “คนต่างด้าว” หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย และกำหนดให้คนต่างด้าวที่มีสิทธิขออนุญาตทำงาน ซึ่งหมายถึง การทำงานโดยใช้กำลังกาย หรือความรู้ ด้วยประสงค์ค่าจ้าง หรือประโยชน์อื่นใดหรือไม่ก็ตาม

งานทำงาน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้หนีภัยความตายหรือเกรงว่าจะไม่ได้รับความปลอดภัยสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เข้ามาแต่งงานอยู่กับคนสัญชาติไทย ดังที่กล่าวแล้ว คนเหล่านี้ยังไม่ควรมีสถานะเป็นแรงงานต่างด้าวในระบบแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ เนื่องจากอาจกระทบต่อสิทธิที่จะได้รับในอนาคต โดยเฉพาะสิทธิในการพัฒนาสถานะบุคคลตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ซึ่งกำหนดให้ผู้อพยพที่อยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานได้รับสถานะเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายและมีสิทธิอาศัยถาวร ขณะที่แรงงานต่างด้าวซึ่งไม่สามารถกลับประเทศต้นทางได้จะได้รับสิทธิอาศัยชั่วคราว อีกทั้งยังจะกระทบต่อสิทธิด้านอื่นๆ ด้วย

สภาพปัญหา และสวัสดิการของคนไร้รัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 บัญญัติว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง (มาตรา 4) โดยที่บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ (มาตรา ๓๐)

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ของคนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี (และอาจรวมถึงที่อื่นๆ ด้วย) ดูจะไม่ได้เป็นไปตามความที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดนัก กล่าวได้ว่า การตกอยู่ในสภาวะไร้รัฐ หรือการเป็นคนไร้รัฐ ทำให้ต้องประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิด้านต่างๆ หลายประการ เช่น สิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลหรือหลักประกันสุขภาพ สิทธิในการเดินทาง สิทธิในการทำงาน สิทธิในการรับบริการและการพัฒนาจากรัฐ และสิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน เป็นต้น ขณะเดียวกันการดำรงอยู่ของคนไร้รัฐก็ถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเลือกปฏิบัติ ได้แก่ การไม่ยอมให้สิทธิในการมีสัญชาติ

ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์แก่บุคคลนั่นเอง¹⁰ แม้ว่าคนเหล่านี้จะตั้งบ้านเรือนอาศัยหรือมีแหล่งพำนักถาวรในประเทศไทย และเป็นผู้ที่เสียภาษีให้กับรัฐไทย (เช่นเดียวกันผู้มีสัญชาติไทย) ผ่านการจ่ายใช้สอยต่างๆ ขณะเดียวกันคนไร้รัฐกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เคยถูกใช้ประโยชน์จากฝ่ายความมั่นคงของไทยหรือเคยทำประโยชน์ในการเคลื่อนไหวทางด้านทหารและการต่อสู้ยับยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในด้านการหาข่าว รวมถึงการเข้าร่วมเป็นกองกำลังส่วนหนึ่งในการสู้รบ ดังกรณียุทธการช่องบก¹¹

ในปัจจุบันแม้รัฐไทยได้ผ่อนผันให้สิทธิบางประการแก่คนไร้รัฐ แต่ก็เป็นการให้สิทธิที่ยังเต็มไปด้วยข้อจำกัด ไม่ได้ครอบคลุมคนไร้รัฐที่ปรากฏตัวอยู่ในพื้นที่ทั้งหมด และยังคงมีปัญหาหลายประการดังต่อไปนี้

1) การคืนสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้กับแก่ผู้ถือบัตรผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือบัตรชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ รวมถึงผู้ถือบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2553 แต่ก็กล่าวได้ว่าส่วนคนไร้รัฐส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในสถานะที่ก้ำกึ่งกับการเป็นแรงงานต่างด้าวจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษใดๆ เมื่อเข้ารับการรักษาจากสถานพยาบาลของรัฐ นั้นหมายความว่าสถานพยาบาลสามารถเรียกเก็บเงินได้เต็มอัตรา แต่คนไร้รัฐสามารถขอลดหย่อนค่ารักษาพยาบาลได้เป็นกรณีๆ ไป ผ่านช่องทางด้านการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้กับโรงพยาบาลเอง และเพียงพอที่ทำให้คนไร้รัฐจำนวนมากหลีกเลี่ยงที่จะเข้ารับการรักษาจากแพทย์เมื่อมีการเจ็บป่วยทางเลือกของคนเหล่านี้จึงอยู่ที่การซื้อยามากินเอง หรือรักษาตามวิธีปฏิบัติดั้งเดิมในท้องถิ่น โดยโรงพยาบาลจะเป็นทางเลือกสุดท้ายเมื่อการรักษาข้างต้นไม่สัมฤทธิ์ผลแล้วเท่านั้น นี่จึงเป็นที่มาของการทำคลอดเองที่บ้าน หรือทำคลอดโดยหมอพื้นบ้านในหลายๆ กรณี ซึ่งเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กไม่มีหนังสือรับรองการเกิดที่จะต้องใช้เป็นหลักฐานสำคัญสำหรับการแจ้งเกิด

¹⁰ อนุสัญญาว่าด้วยการลดความไร้รัฐ ค.ศ.1961 (Convention on the Reduction of statelessness 1961) ถือว่าสิทธิในการมีสัญชาติเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ รัฐจึงมีหน้าที่ร่วมกันในการยอมรับและให้สัญชาติกับผู้ที่ไม่มียุติสัญชาติหรือคนไร้รัฐ อย่างไรก็ตามประเทศไทยมิได้ลงนามในอนุสัญญานี้

¹¹ สัมภาษณ์ชาวบ้านหนองแปก และหนองเม็ก

2) นอกจากนี้แล้ว นับตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้คนไร้รัฐทุกคนได้รับสิทธิในการเข้าเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีสิทธิได้รับหลักฐานการศึกษา ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ.2548 และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ได้เห็นชอบแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย (คนไร้รัฐ) ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร และไม่มีสัญชาติไทยมีโอกาสเข้าศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ทุกพื้นที่ โดยมีเงินอุดหนุนการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอัตราเดียวกับที่จัดสรรให้แก่เด็กสัญชาติไทย รวมทั้งให้สามารถเดินทางออกนอกพื้นที่ควบคุมเพื่อเรียนหนังสือได้¹²

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติก็มักพบโรงเรียนหรือสถานการศึกษาปฏิเสธที่จะรับนักเรียนไร้รัฐเข้าเรียนอยู่เสมอ และจนปัจจุบันคนไร้รัฐยังไม่ได้รับสิทธิในการกู้ยืมเงินกองทุนเพื่อการศึกษา เช่นเดียวกับโอกาสในการได้รับทุนการศึกษาที่ยังคงมีน้อยกว่าผู้มีสัญชาติไทย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทุนการศึกษารวมทั้งวิสัยทัศน์ของผู้บริหารท้องถิ่นและผู้บริหารโรงเรียนแต่ละแห่งที่แตกต่างกันออกไป

3) ขณะเดียวกันยังได้ให้สิทธิการเดินทางออกนอกพื้นที่ควบคุม (นอกเขตจังหวัด) เพื่อไปทำงานแก่ผู้ถือบัตรผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือบัตรชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ รวมถึงผู้ถือบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2552 แต่คนไร้รัฐส่วนใหญ่ที่เป็นผู้มี พ.ร.38/1 และไม่ได้จดทะเบียนแรงงานไม่ได้รับสิทธิเช่นเคย ทำให้ทางเลือกในการทำมาหากินมีน้อย ซึ่งส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตตกต่ำกว่าคนอื่นๆ และแม้ว่าในปัจจุบันคนไร้รัฐจำนวนมาก (โดยเฉพาะคนหนุ่มสาว) เลือกที่ลักลอบเดินทางเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ (เช่น กรุงเทพมหานคร) แต่การเป็นคนไร้รัฐก็เป็นปัจจัยที่ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง และการดังกล่าวก็เสี่ยงกับการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจอันอาจนำไปสู่การสูญเสียทรัพย์สินเงินทองทั้งหมดที่ได้มาจากน้ำพักน้ำแรง

¹² สุรพงษ์ กองจันทึก. การจัดการศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานหรือไม่มีสัญชาติ. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/838> วันที่เข้าถึงข้อมูล 20 พฤษภาคม 2553

4) แม้การเป็นคนไร้รัฐไม่อาจถือเป็นสาเหตุของการได้รับหรือไม่ได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นอย่างแท้จริง เช่น การมีสิทธิใช้ไฟฟ้า เนื่องจากคนไร้รัฐสามารถเข้าถึง บริการนี้ได้ผ่านทางญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่เป็นคนสัญชาติไทย อย่างไรก็ตามการไม่สามารถขอรับ บริการได้ด้วยตนเองโดยตรงของกลุ่มคนไร้รัฐส่วนใหญ่ที่มี พ.ร.38/1 (เนื่องจากไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียน บ้าน) ถือเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงสิทธิอันจำกัดของคนไร้รัฐในการได้รับบริการด้าน สาธารณูปโภคจากรัฐ

ในเวลาเดียวกันคนไร้รัฐก็มีสิทธิอันจำกัดในการเข้าถึงโอกาสในการรับการสนับสนุนด้านการพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเอง ในแง่ที่เป็นรูปธรรมไม่พบว่าคนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมกองทุน หมู่บ้าน แต่ก็อาจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมด้านการพัฒนาจากรัฐได้ในบางกิจกรรม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับ ทัศนคติต่อคนเหล่านี้ของผู้นำในแต่ละพื้นที่ ขณะที่คนไร้รัฐเองมักเป็นกลุ่มคนที่มีความกระตือรือร้นใน การเข้าร่วมหรือช่วยเหลืองานส่วนรวมมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีสัญชาติไทย

5) คนไร้รัฐสามารถซื้อ ครอบครอง และใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ (เช่น บ้าน และที่ดิน) และ สงหาริมทรัพย์ (เช่น รถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์) ได้ แต่ไม่มีสิทธิถือครองตามกฎหมาย หรือไม่สามารถ มีชื่อในเอกสารสิทธิได้ เท่าที่ผ่านมามีคนไร้รัฐแก้ปัญหาโดยให้ญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย หรือให้คน สัญชาติไทยที่ไว้วางใจเป็นผู้ถือครองสิทธิตามกฎหมายแทน ซึ่งบางกรณีเสี่ยงต่อการถูกฉ้อโกง และ แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงของการดำเนินชีวิตในสังคม

6) คนไร้รัฐมักตกเป็นผู้ถูกกระทำและเสี่ยงที่จะถูกละเมิดสิทธิ การสำรวจข้อมูลภาคสนาม พบว่า คน ไร้รัฐบางคนเคยถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระหว่างการเดินทางโดยไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหา และ เจ้าหน้าที่ยังยึดเอาทรัพย์สินที่ติดตัวไปจนหมดสิ้น พร้อมกับดำเนินการส่งตัวข้ามไปยังประเทศเพื่อน บ้านโดยไม่ผ่านพิธีการคนเข้าเมือง (เท่ากับนำตัวไปปล่อยทิ้ง) ขณะที่หลายคนเคยมีประสบการณ์ถูกขูด รีดเรียกเอาเงินทองเพื่อแลกกับการปล่อยตัวเมื่อถูกตรวจตราจับกุม เป็นต้น

การไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมนี้เป็นผลจากการที่คนไร้รัฐถูกมองว่าเป็นคนอื่น หรือเป็น “คนลาว” ที่มาอาศัยอยู่ในสังคมไทยหรือรัฐไทย และในแง่กฎหมายคนไร้รัฐถูกถือเป็น “คนต่างด้าวเข้าเมืองผิด กฎหมาย” ที่ได้รับการอนุญาตให้อาศัยอยู่ชั่วคราวรอการส่งกลับ

7) ต้องกล่าวด้วยว่า นับตั้งแต่ได้มีการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 ซึ่งมีเป้าหมายในการขจัดปัญหาการไร้รัฐไร้สัญชาติ โดยมียุทธศาสตร์ย่อย 4 ประการ ได้แก่

- ยุทธศาสตร์การกำหนดสถานะ รวมถึงการสำรวจจัดทำทะเบียนและเอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรอันจะนำไปสู่การกำหนดสถานะที่เหมาะสม

- ยุทธศาสตร์การให้สิทธิขั้นพื้นฐาน เน้นให้บุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ทั้งกรณีที่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนและไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียน

- ยุทธศาสตร์การดำเนินการเชิงรุกและเชิงสร้างสรรค์เพื่อป้องกันการอพยพเข้ามาใหม่

- ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ทำให้มีการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่มีปัญหาด้านสถานะบุคคลไปได้ระดับหนึ่ง โดยได้กำหนดกรอบการพิจารณากำหนดสถานะที่เหมาะสมให้แก่กลุ่มบุคคลที่มีปัญหาในด้านสถานะและสิทธิซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ แต่ก็ยังไม่ปรากฏมีมาตรการรองรับการกำหนดสถานะที่เหมาะสมให้แก่บุคคลดังกล่าวในทางปฏิบัติ หรือทำได้เพียงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติ และให้สถานะเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน แต่ยังไม่ได้ให้สถานะที่เหมาะสมตามกรอบที่กำหนดในยุทธศาสตร์ ซึ่งทำให้การขจัดความไร้สัญชาติ (ความไร้รัฐ) ยังไม่เกิดขึ้นจริง ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงสิทธิในด้านต่างๆ ขณะเดียวกันก็พบการทุจริตอย่างหนักในหลายพื้นที่ รวมทั้งยังมีกรณีที่ตกหล่นจากการสำรวจเป็นจำนวนมาก¹³

ในอีกด้านหนึ่งการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ได้ผลักดันให้มีการแก้ไขและบังคับใช้พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2551 และพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2551 ซึ่งมีผลให้คนไร้รัฐจำนวนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2515 ได้รับการคืนสัญชาติไทย หรือได้สัญชาติไทย (มาตรา 23) แต่การดำเนินงานลงรายการสัญชาติไทยให้กับคนไร้รัฐจำนวนหนึ่งกลับเต็มไปด้วยปัญหาด้านการปฏิบัติและมีความล่าช้ามาก อันเป็นผลมาจากทัศนคติในด้านลบและการมองคนไร้รัฐเป็นคนอื่น จนถึงปัจจุบันจึงยังไม่ปรากฏมีคนไร้รัฐในอำเภอ

¹³ ดรุณี ไพศาลพาณิชย์กุล, ปิ่นแก้ว อุณแก้ว และกรรณก วัฒนภูมิ, 2553

โพธิ์ไทร โขงเจียม และบุณฑริก ที่ถือเป็นผู้มีสัญชาติไทยตามกฎหมายได้รับการลงรายการสัญชาติไทย
ในทะเบียนบ้านแม่แต่คนเดียว

การปรับตัวของคนไร้รัฐ

ภายใต้สถานการณ์ที่คนไร้รัฐถูกมองว่าเป็นคนอื่น และการได้รับสิทธิอันจำกัด คนไร้รัฐเองได้พยายามปรับตัวและแสดงบทบาทของตนเองให้เข้ากับสถานการณ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างการยอมรับจากคนในสังคมหรือคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน อาทิ การแสดงความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมต่างๆ ของชุมชน (เช่น การพัฒนาวัด โรงเรียน) และการแสดงออกถึงความเลื่อมใสต่อการปกครองในระบบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ผ่านการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม และ 5 ธันวาคม รวมถึงการประดับภาพของพระเจ้าอยู่หัวไว้ในบ้าน เป็นต้น)

นอกจากนี้แล้วคนไร้รัฐยังปฏิบัติการเพื่อให้สมาชิกของตนเองบางส่วนหลุดพ้นจากความไร้รัฐ หรือมีจุดเกาะเกี่ยวกับรัฐไทยชัดเจนขึ้น เช่น การสนับสนุนให้ลูกของตนแต่งงานกับผู้มีสัญชาติไทย โดยหวังว่าหลานที่เกิดกับคนสัญชาติไทยจะสามารถได้สัญชาติไทยตามพ่อหรือแม่ และจะช่วยลดช่องว่าง/อคติที่ดำรงอยู่ให้เบาบางลง ในบางกรณีคนไร้รัฐได้ปฏิบัติการต่อรองกับอำนาจตามกฎหมายรัฐโดยการขอให้ผู้มีสัญชาติไทยรับเป็นพ่อแทนพ่อที่แท้จริงของของลูก ทำให้ลูกของตนเองได้รับสัญชาติไทย หรือไม่ต้องเป็นคนไร้รัฐอีกต่อไป ทั้งยังพบว่า มีการจ่ายเงินเพื่อให้ได้รับสัญชาติไทย ทั้งในลักษณะที่เป็นการค้าสัญชาติโดยผิดกฎหมาย และถูกต้องตามกฎหมายด้วย

ปฏิบัติการต่อรองของคนไร้รัฐมิได้มีเฉพาะในแง่มุมของการสยบยอมเท่านั้น บ่อยครั้งการข้ามพรมแดนของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้สะท้อนให้เราเห็นว่า การก้าวข้ามเส้นแบ่งพรมแดนทางภูมิศาสตร์นั้นง่ายกว่าก้าวข้ามเส้นแบ่งความเป็นพลเมือง เพราะชีวิตหลังข้ามพรมแดนเป็นชีวิตที่มีเงื่อนไขและข้อจำกัดมากมาย และบางครั้งเงื่อนไขและข้อจำกัดเหล่านั้นทำให้จำเป็นต้องเลือกทางที่ผิดกฎหมาย ดังเช่น การสวมชื่อเป็นบุคคลสัญชาติไทย หรือการซื้อบัตรประชาชน เนื่องจากบัตรประจำตัวประชาชนเป็น

เครื่องหมายแสดง “ความเป็นพลเมือง” ซึ่งทำให้มีโอกาสและสิทธิด้านต่างๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐด้วย

สามารถกล่าวได้ว่า ความพยายามในการสร้างการยอมรับในฐานะสมาชิกของรัฐ (Membership of State) ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในรูปแบบของการเป็นพลเมืองตามกฎหมายเท่านั้น คนไร้รัฐได้ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนให้สอดคล้องกับความหมายของการเป็นพลเมืองไทยที่รัฐสร้างขึ้น อย่างเช่น การมีสำนึกความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การเข้าร่วมกิจกรรม ในชุมชนอย่างแข็งขัน ซึ่งล้วนเป็นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การลบเส้นแบ่งระหว่างความเป็น “เขา” และ “เรา” ในชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่เป็นอย่างน้อย

ข้อเสนอบางประการ

1) เนื่องจากการดำรงอยู่ของปัญหาคนไร้รัฐส่วนหนึ่งเป็นผลจากทัศนคติในด้านลบ และมุมมองใน ลักษณะแยก “เรา/ เขา” ที่มีต่อคนกลุ่มนี้ ดังนั้นในเบื้องต้นภาครัฐและคนในสังคมควรทลายอคติใน การมองคนไร้รัฐในลักษณะที่เหมาะสมว่าเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย เนื่องจากคนเหล่านี้มี บ้านเรือนและถิ่นที่อยู่อาศัยที่แน่นอน และจำเป็นจะต้องมีการจัดประเภทและระบุจำนวนที่ชัดเจน จด ทะเบียนคนไร้รัฐในเข้าสู่ระบบงานทะเบียนราษฎรให้ตรงกับข้อเท็จจริง

รวมทั้งต้องยอมรับความจริงว่าคนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานี ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพหนีภัยความตาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐไทย เพื่อนำไปสู่การกำหนดสิทธิ บางประการที่สำคัญในการดำรงชีวิตให้กับพวกเขาอย่างเหมาะสม เช่น สิทธิการเดินทาง – ไม่จำกัดเขต ต้องให้สามารถเดินทางไปเพื่อทำงาน หรืออื่นๆได้ สิทธิการรักษาพยาบาล ให้เข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า สิทธิในการรับ/เข้าถึงการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การสนับสนุนด้านการพัฒนาอาชีพ สิทธิในการแจ้งเกิดเพื่อนำไปสู่การได้รับเอกสารรับรองการเกิดใน ประเทศไทย

2) ควรเร่งรัดกระบวนการในการปรับปรุงทะเบียนประวัติของบุคคลที่เข้ารับการจัดทำทะเบียนประวัติ แรงงานต่างด้าว (ท.ร. 38/1) โดยสำคัญผิดในข้อเท็จจริง ซึ่งทำให้สถานะของคนเหล่านี้ตกต่ำลง โดยใน

เบื้องต้นอาจให้สถานะชั่วคราวเป็นผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนไปพลางก่อน จากนั้นจึงเริ่มพัฒนาสถานะเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย และกำหนดให้สามารถขอแปลงสัญชาติได้เมื่อเป็นคนเข้าเมืองโดยชอบและอาศัยอยู่ในประเทศไทยครบ 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริง และเป็นไปตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล

3) ด้วยการดำเนินการพัฒนาสถานะของบุคคลที่มีความล่าช้า แม้ว่าจะมีกฎหมายหรือระเบียบต่างๆ รองรับอยู่แล้วก็ตาม และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาของคนไร้รัฐขยายตัวจนยากแก่การแก้ไข จึงจำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการที่คอยรับเรื่องราวและตรวจสอบการทำงานด้านสถานะของบุคคล โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากระดับท้องถิ่น/ชุมชน การสร้างกลไกในรูปของกรรมการที่ให้ท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วม สามารถสร้างกระบวนการในการคัดกรองคนในพื้นที่เอง รวมทั้งยังสามารถสร้างระบบในพื้นที่ในการป้องกันคนต่างด้าวที่เข้ามาใหม่ด้วยการให้คนไร้รัฐและคนในชุมชนร่วมกันตรวจสอบ

ในขณะที่กลุ่มคนไร้รัฐจังหวัดอุบลราชธานีที่รวมตัวกันเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายชุมชนคนฮักน้ำของ ให้เหตุผลต่อการแก้ไขปัญหของคนไร้รัฐในจังหวัดอุบลราชธานีว่า ปัญหาคนไร้รัฐมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จำเป็นต้องได้รับการรับรองจากรัฐ ทั้งยังถือเป็นกรณีปัญหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสงครามทางด้านลัทธิ รวมทั้งสามารถถือได้ว่าเป็นผู้ที่ถูกรัฐไทยใช้ประโยชน์ หรือเป็นผู้ทำประโยชน์ให้รัฐไทย แต่กลับไม่ได้รับการสนใจดูแลอย่างเท่าที่ควร และปัจจุบันคนเหล่านี้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ร่วมในชุมชนเดียวกับผู้มีสัญชาติไทยอย่างกลมกลืน ปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน อย่างน้อยที่สุดเพื่อให้คนเหล่านี้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นมนุษย์ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมทั้งมีข้อเสนอต่อรัฐบาลเพื่อให้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ให้เร่งรัดการดำเนินการให้สัญชาติไทยกรณีคนไทยตกหล่น
- 2) เร่งรัดการดำเนินการลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2551
- 3) เร่งรัดการดำเนินการสำรวจและปรับปรุงทะเบียนประวัติผู้ที่ไปจัดทำทะเบียนประวัติแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (มี ท.ร. 38/1) เนื่องจากสำคัญผิดในข้อเท็จจริง โดยที่ เป็นผู้ที่มีถิ่นพำนักอาศัยถาวรในประเทศไทย และไม่ได้เป็นแรงงานต่างด้าวหรือผู้ที่หลบหนีเข้ามาเพื่อหางานทำ

- 4) ให้มีการสำรวจและศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการให้สัญชาติไทยแก่ผู้อพยพเชื้อสายลาวที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันจนกลมกลืนเข้ากับสังคม และมีความประพฤติดี
- 5) ให้ผู้ประสบปัญหาด้านสัญชาติ (คนไร้รัฐ) ได้รับสิทธิในการเดินทาง การเข้าถึงการรักษาพยาบาล และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า สิทธิในการรับการพัฒนาและการส่งเสริมอาชีพจากรัฐ และสิทธิขั้นพื้นฐานอื่นๆ ในฐานะผู้ที่เกิดหรืออยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน รวมทั้งมีถิ่นพำนักอาศัยถาวรอยู่ในประเทศไทย
- 6) ตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชาวบ้านเจ้าของปัญหา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และรัฐบาล ทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาการไร้สัญชาติอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

กลุ่มงานความมั่นคง, ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี. 2552. เอกสารประกอบการประชุม

การศึกษาฐานของคณะกรรมการการวิสามัญศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและแนว
ทางการแก้ไขการไร้สถานะและสิทธิของบุคคลในประเทศไทย วุฒิสภา ในพื้นที่จังหวัดอุบลราช
ธานี ณ ห้องประชุมมิตรไมตรี 1 ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี, 16 ตุลาคม 2552

ดร.นิ พิศาลพานิชย์กุล, ปิ่นแก้ว อุ่นแก้ว และกรรณก วัฒนภูมิ. 2553. สรุปสถานการณ์ด้านสถานะ
บุคคลและสิทธิของคนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ ประจำปี 2552. สถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อเฝ้าระวัง
สภาวะไร้รัฐ (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ธราดล ทิพยมนตรี. 2544. การส่งกลับผู้อพยพชาวเวียดนามและลาว. การศึกษาปัญหาพิเศษตาม
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทั่วไป), มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุชาดา ทวีสิทธิ์. 2552. "พลเมืองจินตนาการกับคนลาวไร้รัฐที่ชายแดนอีสาน". กลุ่มน้ำโขงศึกษา ฉบับ
พิเศษ 2552, สายน้ำ ผู้คนชายแดน วัฒนธรรม การค้า การเมือง. อุบลราชธานี: คณะศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุรพงษ์ กองจันทึก. การจัดการศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานหรือไม่มีสัญชาติ. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก
<http://www.statelessperson.com/www/?q=node/838> วันที่เข้าถึงข้อมูล 20 พฤษภาคม
2553.

